

Joh. Aavik

Nominatiivsed liitumised

**Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Jürjewis
1915**

Дозволено военною цензурою. — Гор. Юрьевъ, 27-го февраля 1915 года.

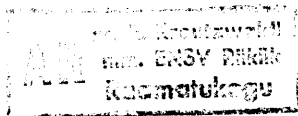
Joh. Aavik

Nominatiivsed liitumised

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus 1914

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus.

Ar 914
Azvik

542876

Nominatiivsed liitumised.

Üks huvitavamatest pätükkidest Eesti lauseõpetuse alal — sest see kuulub sinna — on, nagu seda nimetan, nominatiiviste liitumiste nähtus, ja seda nii hästi puhtasti teadusliku keeleuurimise seisukohast kui ka praktilise õigekeelsuse korralduse ja arenduse mõttes, mis meil praegu käimas.

Nii teaduse kui eriti ja pääasjalikult keelekorralduse nõudeid silmas pidades katsume käesolevas kirjutuses nimetatud küsimust harutamisele võtta.

*

Sõna, mis teist määrab, asetati varem al ajal Eesti keeles teatavis juhtumistes oma nominatiivikujul määratava sõna ette, kuna nüüd keel ikka enam kalduvust avaldab niisugusel korral nominatiivi asemel genetiivi tarvitada. Enne öeldi *käsivars, õlgkatus, tainaspää, õunpuu, merimees, sõdamees* jne., nüüd kuuled pea ainult *käevars, õlekatus, tainapää, õunapuu, merimees, sõjamees*. Esimest ühendamise viisi nimetatakse nominatiivseks, teist genetiivseks.

Mis juhtumistes nominatiivsed ühendused esinevad, mis vahe nominatiivse ja genetiivse liitumise vahel oluliselt on, miks viimane esimese on välja tõrjunud ja kas seda tendentsi peab praeguse õigekeelsuse korralduse seisukohalt hääks kiitma ja edendama, kõike seda püütakse järgnevis pätükkides üksikasjalisemalt käsitada.

Et rahva murdeis teatavis juhtumistes nominatiivsed ühendused tõesti palju üleüldisemad olid ja veelgi on kui ühis- ja kirjakeeles, see selgub all olevast esitusest, kus suur osa näitusi on Wiedemanni sõnaraamatust korjatud ja seega rahvakeelsed on. Päälegi ei ole siin antud sõnad kaugeltki veel mitte kõik nominatiivselt kokkuliitunud sõnad, mis rahvakeeles esinevad, sest Wiedemannist korjatud sõnadest oleme siin ainult vaevast ühe neljandiku näitustena ära tarvitanud. Rahvakeelistele sõnadele laseme uueaegsemad kirjakeele sõnad järgneda, nagu nad rahvakeeliste

eeskujul peaksid olema; seejuures tuleb mõnegi sennist kaju muuta. Mitmed sõnaühendused oleme ise moodustanud võimalikkude juhtumiste jaoks.

Nominatiivsed liitumisvõimalused esinevad järgmistes kombinatsioonides: nominatiivselt liitub: 1. nimisõna järgneva nimisõna ette („raudkübar“), 2. nimisõna järgneva omadussõna ette („lumivalge“), 3. omadussõna järgneva omadussõna ette („hulljulge“), 4. omadussõna järgneva nimisõna ette („kurbmäng“). Pangem neid juhtumisi korda mööda üksikasjaliselt tähele.

I. nimisõna + nimisõna.

Selles liigis lasevad endid antud materjaali põhjal järgmised reeglid üles seada ja ära määrata. Kõige päält aga olgu küsitud, mis üleüldine vahe on — praegu tuntud rahvakeele pruugi kalduvuste järele otsustades — genetiivse ja nominatiivse määraja sõna vahel? Näit. *juurevili* ja *juurvili*, *õiekasv* ja *õiskasv*, *kulla karp* ja *kuldkarp*. Vahe on üleüldiselt see, et genetiiviga (juure, õie, kulla) seda toonitatakse, et miski millegi päralt, millegi oma, millegi jaoks on; genetiiv tähendab seega lihtsalt kuuluvuse, päraltolemise konstateerimist. Nominatiivselt liituv nimisõna aga määrab enam järgmise sõna laadi ja oleku ära, kuna kuuluvuse, päraltolemise asjaolu nagu kõrvale jääb, s. o. ta paneb pääasjalikult omadust ja laadi tähele, mis asi oma vahekorras teisega omandab. Genetiivne ühendus vastab küsimusele: kelle, mille oma?; nominatiivne ainult küsimusele: missugune, mis laadi, mis liiki? ¹⁾

See laad võib olla enam aineline, füüsiline, konkreet, või jälle enam mõisteline, abstrakt. Selle järele jagunevad seda liiki sõnad kahte päärühma.

1. ainelist ja konkreeti laadi tähendavad liitsõnad.

Neis võib oma kord järgmisi alaliike tähele panna: 1. nominatiivne sõna näitab, mis aimest, materjaalist ²⁾ asi on. Ainena võivad esineda metallid ja

1) Et mõnikord raske on mõlema vahekorra vahel kindlat vahet teha, s. o. et määravat sõna võidakse nii hästi kuuluvust kui laadi ja liiki tähendavaks käsitada, seda saame allpool veel nägema.

2) Kahekordne vokaal kaugemal esimest silpi ei tähenda iga kord mitte, et see silp ühtlasi ka rõhuline oleks; on hulk võõraid sõnu, mil kaugemal esimest silpi pikad vokaalid, kuid mil rõhk ometi esimesel silbil lasub: advokaat, apteek, materjaal, kommissaar; niisamuti võiks ehk ka hõnoraar, restoraan, aktiivne, agronoom j. m. m.

mineraalid; näit. *raudkübar, raudkang, raudahel, teras-sulg, vaskraha, vaskkatel, hõbepeeker, kuldsõrmus, kulduur, klaasuks, traatvõrk*¹⁾. Vahel ei tähenda need ollused mitte just materjaali, millest asi tehtud, vaid enam seda omadust, mida nad annavad või meele tuletavad, vahel täitsa piltlikus mõttes: *raudkivi, raudnõges, kuldkala, kuldkivi* (W., chrüsoliit) *kuldnohk, hõbepulm, „Rootsi Raudpää“* (Karl XII).

Muu materjal: *nahkpõll, nahkvöö, nahkhiir, soolvesi, pottahi, hirsaed, põõsasaed, palkkatus, köisredel, vesipää, vesivill, tuliroos, verisulg*.

Need nominatiivsed ühendused on keeles (ka haritlaste ja kirjakeeles) veel täitsa üleüldised, sest keegi ei ütle ,rauakübar, rauakang, vaseraha, hõbedapeeker, kullauur, klaasiuks, traadivõrk, kullanohk, hõbedapulm, nahapõll, nahahiir, hirraed, palgikatus, köieredel'. Selle asemel tarvitatakse ka seestütlevat käänet: ,vasest kübar, rauast vöö, klaasist katus, nahast põll, hirtest aed' ja nimelt siis alati, kui ainet veel mingi sõna on määramas: ,valgest vasest pann, vanast hõbedast sõrmus, peenikesest traadist võre, punasest klaasist aknad, tugevast köiest redel' jne.

Loogiline on, et ka kõik muud ainet tähendavad sõnad nominatiivselt määratava sõna külge liituisid. Kuid, nagu tähendatud, näib uuemas keeles selle reegli instinkt tumenenud, iseäranis haritlaste ja üleüldse noorema põlve rahva juures. Sest meil öeldakse õige laialt *verevorst, taignapää, piprakook, sarvenahk*, kuna Wiedemanni järele rahvakeeles on olnud (ja vanemate inimeste suus sääl veelgi on) *verivorst, tainaspää, piparkook, sarvnahk* ja nii peaksime järjekindluse pärast ka kirjakeeles hakkama tarvitama. Wiedemannist leiame veel seesuguseid nominatiivseid liitumisi: *villhein, villnõges, kõlgaspää, vitskartsad, kontmees, narmasnahk, rohtaed, rohtlaas*. Ka *kullavihm* on ainult haritlaste keeles võinud tekkida, sest rahvakeele järgi oleks tingimata ,kuldvihm' pidanud olema.

Järjekult peab olema ka: *marmortahvel, malmrist, graniitsammas, paastrepp, gipskuju, brongsstatuett, metallkuul, kriitpliats, pottahi, tsementpõrand, bismutpäalistus, nikkel-teemasin, messingkastrull, portselaantass, faians-serviis, alumiiniumtaldrik, pärlmutternööp, elfenbeinkamm, korall-ehe, ametüstsõrmus, smaragdjuveel, teemantkroon* jne., mitte ,marmoritahvel, malmirist, graniidisammas, tsemendipõrand,

1) Vene keeles on niisugusel korral ikka adjektiiv: желѣзная цѣпь, стальное перо, мѣдная монета jne., nagu Vene keel üleüldse laadilises ja liigilises mõttes armastab adjektiive tarvitada.

paetrepp, gipsikuju brongsitahvel, metallikuul, kriidipliiats, nikeliteemasin, portsellanitass, alumiiniumitaldrik, pärlmutri-nööp, elfenbeinikamm, nagu praegust kirjakeelt kõnelev rahvas räägib. Samuti ei oleks ka soovitatavad elatiiv-(sisseütlev)-konstruktsioonid nagu marmorist tahvel, malmist rist, graniidist sammas, tsemendist põrand, metallist kuul' jne., mis küll õiged, kuid mis asjata kohmakad, pikad ja ebaefoonilised oma st lõpu tõttu; mis jaoks neid tarvitada, kui lühemad, efoonilisemad ja elegandimad nominatiiv-ühendused võimalikud¹⁾.

Eelmiste eeskujul siis ka järjekindlasti: *õlgkübar* (nagu rahvas veel ka Videl „Lunastus“ lk. 157 kõnelebki mõnes paigas;) *õlgkatus*, *piblaskatus*, *jõhoköis*, *korrkvöö*, *korkmatt*, *kettvöö*, *rõngasahel*, *roogkepp*, *steariinküünal*, *rasvküünal*, *lumimees*, *lumipall* (sest öeldakse *raudkuul*), *piparkook*, *puderpää*, *palisanderkirjutuslaud*, *peegelaknad*, *suhkurnaeris*.

Loogiliselt peaks niisugusel korral ka kõik riidema-terjaal nominatiivselt liituma, nagu seda näit. *viltkübar* rahva-keeles ongi: *plüüshmööbel*, *sametmantel* (mitte, sameti-mantel, sest sametil ei ole mantlit, vaid mantel on same-tist), *hermeliinkrae*, *kroomsaapad*, *battistpluus*, *pitskrae*, *lõvendpuri*, *nahhköide* (mitte *nahaköide*), *kallingurköide*, *linoleumvaip*, *tüllkardinad*, *sitskleit*, *kalevkuub*, *flanellpüksid*, *siidvöö*, *riiekingad*²⁾. Samuti ka *pappkarp*, *paberkrae*, *paberlatern*, *paberraha* (esineb Wied.), nii võõrastavalt kui need sõnad esialgu peaksidki tunduma.

Kui kord *palisanderkirjutuslaud*, siis peab loogiliselt ka muu puumaterjaal nominatiivselt liituma: *tammkapp*, *leppriiul*, *mändlaud*, *kadakkepp*, *saartool*, mis õigusepoolest palju lühemalt sama ära ütlevad kui „tamme puust kapp, leppariiul“ jne.

1) Elatiivne konstruktsioon on paratamata, kui asjaomast substantiivi veel adjektiiv määramas: „valgest marmorist rist, mustast graniidist sammas, pehmest paberist ninarätik, hallist kalevist kuub, peenest pitsist krae, paksust nahast päalistus“ jne. Kuid siinki võiks, Soome keelt eeskujuks võttes, võimalust mööda vahest ütelda: „valgemarmorine rist, mustagraniitne sammas, pehmepaberine ninarätik, hallikalevine kuub, peenepitsine krae, paksunahkne päalistus“ jne.

2) Niisugused e-lõpulised painduvad sõnad nagu *riie*, *möte* tunduvad küll nominatiivses ühenduses esialgu õige võõrastavad ja koguni keele loomu vastased olevat (*riiekingad*, *riievöö*, *riiepõll*), kuid ometi on neile keeles analoogiaid olemas: „raiekivi, raiepakk, lakekoer, lakekauss, õpekeel“, Wiedemannis koguni „mõtekriips, seemevilli, riiepakk“ (pro raidepakk, lakkekauss, õppetool, mõttekriips, seemnevilli, riidepakk), ja see pärast võiks vormigagi „riiekingad“ ära harjuda.

Ka toiduaineid tähendavad sõnad peaksid seega nominatiivselt liituma: on kord *piparkook*, siis ka *sôsterlimonaad*, *shokolaadkook*, *veinkompvek*, *rosinsai*, *safransai*, ehk küll niisugustes igapäevastes sõnades kõige raskem on sisseharjunud vorme muuta ja uuendusi läbi viia.

Lõppeks veel *tuliroosi* eeskujul ka *tulijõgi*, *tulikiri*, *tulimeri*, *tulimägi*; samuti peaks rahvakeelse *veritöö* eeskujul *veripulm*, *verisaun*, kui neis sissejuurdunud sõnades seesugune muutus veel võimalik.

2. nominatiivne sõna määrab asja **kuju**, välimuse lähemalt ära, kas sellega et seda iseloomulist tunnismärki, asja, joont nimetab, mis asja küljes, või seega et ta sarnasuse millegi asjaga ära tähendab, või lõppeks ta seisukorda, olekut kujutab. See liik on rahvakeeles väga rohkete sõnadega edustatud.

a) asjal on *väline tunnismärk*: näit. *sarvloom* s. o. sarvega, sarvedega loom (selles alaliigis võib harilikult nominatiivi asemel kaasaütleva panna); tuttavamad sõnad: *kilpkonn*, *kärnkonn*, *tattnina*, *nööpnõel*, *õiskasv*, *pandpüss*, *pussnuga*, *varvasjalg*, *kelpkatus*, *nokkloom*, *okaspuu*, *lehtpuu*, *lehtmets*, *mätasmaa*, *maripuu*, *sôrgloom*, *sabakuub*, *tugitool*; kirjakeelsemad: *soomuslaev*, *karpkala*, *pillmadu*, *pärkkan*. Wiedemann annab veel; *kübarpää*, *tohlsarv*, *auklôug*, *absat-saapad*, *karkjalg*, *sôellusikas*, *rataslukk*, *ratasvokk*, *ratasader*, *rummrattas*, *pannalvöö*, *karvelajas*, *kukkurelajas*, *tinkala*, *karvasaapad*, *purilaev* (mis parem oleks kui praegu tarvitatav *purjelaev*). Seega ei ole ka mitte õige *nööriraamat*, vaid peab olema *nöorraamat*, nagu Wiedemannilgi.

Uueaegsemad haritlaste keele sõnad: *piltpostkaart*, *keelpill*.

Soovitavad uuendused selle reegli järele: *rosinsai* (pro ‚rosinasai‘ ehk ‚rosinatega sai‘), *sabatäht* mis lühiduse tõttu ilusam kui ‚sabaga täht‘, samuti kui *sabakuub*.

Rahvakeeles (Wiedemanni järgi) leidub selles liigis ka kahekordseid liitumisi: *rataskaelkaru*, *rôngaskaelhobu*, *okaskarvrebane*, *teravninahäär*.

b) asi on kogu oma kuju poolest millegi sarnane: *pinselhave*, s. o. pinsli taoline, pinsli vormiga have. Neidki sõnu on Wiedemanni järele kaunis ohtrasti: *kintspüks*, *tiibklaver* (mitte „tiivklaver“, sest nominatiiv on „tiib“, mitte „tiiv“), *ratasjuust* (mitte *rattajuust*), *vibupüss*, *pandpüss*, *kärssnina*, *kongnina*, *pungsil*, *põialpoiss*, *katsvatt*, *kihvhabe*, *härghöövel*, *küktool*, *rulltubakas*, *vemmalvärs*, *tükksuhkur*, mis üleüldiselt tuttavad ja tarvitusel.

Wiedemannist leiame veel: *huntmasin, vooglaine, vits-sõrmus, sõeluss, kontjalg, raamkatus, lõngliha, rataskael, väänkael, kruuv-võti, sõmermuld, võrknahk, kangraud, latt-raud, tupphein, sõrgrohi, sugarohi, harjasrohi, orashein, kildsavi, liiosuhkur, tuhklumi, mollpill, (mitte 'mollipill'), rõngaskael, rataskael, lõngliha, kiudliha, sammasjuur, torukübar; nahkpilve ja sulgpilve eeskujul, mis Wiedemannil, võiks moodustada ka *lammaspilv*. Õigem on ka *lillkapsas*, nagu Wiedemannil, mitte *lillekapsas*. Kirjakeelne on nähtavasti geograafiline termin *kiltmaa* (plato, плоскогорье); samuti ka *roopnelinurk* (trapets).*

c) asja väline olek või arv (kantiteet) määratakse ära: *risthammas, ristlood, ristluu, risttuli, ringjoon, harksaba, hoogvihm, lontkõrv, lonsaba*. Sagedasti on neiks määrajaiks konsonantlõpulised sõnad, mis iseseisvate substantiividena ei esine, vaid ainult teiste sõnade külge liitunuina: *põikpuu, põikpää, põikuulits, kikknina, püstlood, püstaid, lahkjoon, lahk'heli, lahttaldrik, ripandlukk, umbsilm, äkkviha, kukerpalli, uperkuuti*.

Siia kuuluvad ka arvu (kvantiteeti) tähendavad sõnad: *üksilm, kolmkõla, kolmmurk, nelinurk, viisnurk, nelivürst, kaksikvõitlus, kolmikleping, täiskuu, täisnurk, poolkuu, poolaasta, poolametlik, paararv*. Võiks selle järele ka ühelda *seitsetäht* (=sõeltäht).

Siia üleüldisesse liiki kuuluvad ka need juhtumised, kus eelmine sõna sama asja ainult teise nimega nimetab; teda nõnda lähemalt karakteriseerides, s. o. sama asi kuulub ühel ajal kahte kategooriasse, millest üks kitsam, teises sisalduv võib olla, aga ka mõlemad lahus, iseseisvad: *sukk-king* (s. o. sukakujuline king; king, mis ühtlasi ka sukk on), *jääroinas, kultsiga, hulgussipelgas, juurvili*, (vili, mis ühtlasi ka juur on), *seemevili*, (Wied.) *kiiktool, toopkann, seelikkuub, tabalukk, parvsild, lillkapsas* (mitte 'lillekapsas'), *tütarlaps, poeglaps, nais-ars, meeskooliõpetaja, lugulaul, korierkamber* (Vied.)

Järjekult ei ole mitte õige *aialinn*, sest aial ei ole linna, vaid linn on ise aed; seega peab olema *aidlinn*¹⁾. Samuti *piltkiri, silpkiri, hioroglüüfkiri, märkkiri, siluettkuju*.

Mõned seda liiki kokkuliidetud sõnad, mis õigupoolest ainult ühe keha- (või riide-) osa kuju tähendavad, määravad, sünekdoochi²⁾ kaudu kogu isikut mille karakteristikaks nad

1) 'aid' soovitamav kui 'aed'.

2) 'Sünekdooch' on retorika figuur, mis selles seisab, et terviku asemel osa või osa asemel tervik öeldakse.

on, näit. *käherpää*, s. o. õigupoolest 'käharate juustega pää', aga ka 'kähara pääga inimene'; samuti *üksilm*, *kaltsvatt*, *hilpharakas*, *mesikäpp*, *kintspiüks*, *hirvihammas*, *kolupää*, *väänkael*, *küürselg*, *kriimsilm*.

Sellesse üleüldisesse liiki (aineline¹) ja väline laad) kuuluvad sõnad peaksid reegli-kordselt nominatiivselt liituma ja see reegel tuleb ja on võimalik uuemaski keeles järjekindlasti läbi viia.

2. mõisteline ja kaudsem laadi määramine.

See seisab ses, et asjast ei anta mõnda välist, füüsilistele meeltele tunduvat omadust ehk tunnismärki (vormi, värvi, materjaali), vaid asja laad kaudsemalt, n. ütelda abstraktimalt, mõistelisemalt ära määratakse. See kaudsem laadi äramääramine sünnib 1. koha, 2. otstarbe, 3. abinõu ja viisi äratähendamise teel.

1. Eelmine sõna määrab koha ära, kus miski asi leidub, elab, kasvab, ilmub. Näit. sõnas *metspart* tähendab 'mets' algupäraselt kohta, kus part elutseb. See koha äramääramine toob ka teatavate omaduste omistamise²) kaasa, mis ses paigas olevale, asuvale olevusele omased; *metspart* (s. o. metsas elav part) on seega teatavate omadustega part, mis kodupardist lahku läheb. Kohta määrav sõna võib oma konkreeidi tähenduse koguni nii kaotada, et ta paljaks laadi ja liiki määravaks sõnaks saab ja meie teadvuses peaaegu mingi muutumata, deklioneerumata adjektiivina tundub, näit. sõnades *metspart*, *metsinimene*, *mets-*

1) Genitiivne liitumine on siiski reegli-kordselt siis, kui aine mingis kvantitatiivses, hulgalises mõttes käsitatakse ja kus üleüldse aine tätsam on kui kuju; liitsõna teine osa näitab ainult, kui suurel määral ja mil kujul küsimuses olev aine esineb: 'rauakoorem, kullatükk, kullahunik, söelasu, raua nael (= nael rauda), soola tünder, rauamürakas, vasepuru, vaselademed' (järjelikult niisugusel korral ka 'hõbedatükk, hõbedalademed', mitte 'hõbetükk, hõbelademed', kui ei taheta sellest sõnast erandit teha), veevall, vereojad, tulekeeled, tulemeri, kullavihm, kuulirahe. Kuid viimast laadi sõnu (vall, vihm, rahe, meri, oja jne.) võiks niisugustes ühendustes käsitada ka vastavaks küsimusele 'millest?' ja siis oleks nominatiivne liitumine õigustatud: kuldvihm, vesivall, kuulirahe, tulimeri, veriojad. Kumb liitumisviis peaks üleüldiseks saama, ripub sellest, kui kaugelt tahetakse sel alal nominativismis minna. — Mõnes sõnas võiks vahet teha: 'kullamägi' (kus kulda leidub) ja 'kuld-mägi' (läbi ja läbi kullast). Genitiivselt liituvad 'puu ja 'mets' sõnad: *kasepuu*, *kuusemets* jne.

2) omistama — külge andma, Saks. *zuschreiben*, *приписывать*, Prants. *attribuer*.

õunapuu, kus keegi ei mõtle, et see part, see inimene, see õunapuu just metsas peab olema, vaid sõnaga 'mets' tahetakse neid ainult kodupardest, kultuurinimesest ja aedades kasvavast õunapuust eraldada, mis oma laadi poolest esimestest lahku lähevad. Samuti: *metshani*, *põldpüü*, *põldmari*, *kariloom* ('karjas elav loom').

2. Eelmine sõna määrab asja otstarbe ära; näit.: *jalgte*, s. o. jala käimiseks määratud tee, *käsikamber* s. o. mis käe pärast oleks, *talimüts*, s. o. talvel kantav müts, *magadistuba*, s. o. tuba magamise jaoks. See wastab seega küsimustele: mis tarwis, mille pärast, millega tegemist tegew?

3. Eelmine sõna ütleb, kuidas, mis moodi asi on tekkinud, valmistatud, kuidas ja millega teda tarvitatakse, või ta ise tegev on: *käsikiri* s. o. käega kirjutatud kiri¹⁾, samuti ka *käsitöö*, *käsipress*, *vesiveski* s. o. vee jõul töötav veski, *kunstsõnnik*, s. o. kunsti abil, kunstlikult valmistatud sõnnik, *väntorel*, s. o. vändaga mängitav orel, *õhkhääl*. Seda liiki liitsõnade esimesed osad on enamasti verbaaltüvelised substantiivid, millest mitmed ainult kokkuliitunud sõnus esinevad: *purtskaev*, *puurkaev*, *visklabidas*, *puhkpill*, *tallermaa*, *tõngermäe*, *kraapraud*, *riivraud*, *pressraud*, *triikraud*, *muukraud*, *keerdtrepp*, *keerdülesanne*, *väänkasv*, *lööksõna*, *liitsõna*, *tõmbpasun*, *tõmbsoon*, *tuissoon*, *rändtäht*, *murdarv*, *röövmõrtsukas*, *röövelajas*, *röövlaev*, *keripuud*, *raiekivi*, *raiepakk*, *pööratas*, *pöörhaak*, *rippvõrk*, *näpitsprill*, *parknahk*, *parkmeister*, *kaapjalg*, *sõudjalg*. Siia kuuluvad ka niisugused sõnad kui *põletispuud*, *õmblusmasin*, *ehitusmaterjal*, *hakkjalg*, *juhtkiri*, *juhtnõör*, *liitsõna*, *pritskann* jne. Need sõnad, mis osalt põlised rahvakeelsed, osalt kirjakeelist, uuemat algupära, on kõik meie ühiskeeles tarvitatavad ja tuttavad. Wiedemannis aga leidub veel muidki, mis vähem tuttavad, mis aga tuleks kirjakeeles tarvitusele võtta: *sundkabi*, *möötlaud*, *möötpulk*, *tuiskliiv*, (mitte 'tuisuliiv'), *lökkvärav* (lükatav värav), *külimets*, (külvatud mets), *pidumets*, *vedutuul*, *külmee*, *tõstmasin*, *tõusmeri* (ka *tõusvesi*), *nikertöö*, *künnispakk*, *nühkrull*, *küüthobu* (mitte *küüdihobu*), *lükandkiiker*, *lükanduks*, *ripandlukk*, *uhtvesi*. Järjelikult on ka õigem *tampnu*, *tampmasin*, nagu Wiedemannil, mitte aga *tambnu*, nagu nüüd üleüldiselt kuuleb räägitavat.

Mõnede sõnade kohta on raske ütelda, mis liiki neid tuleks lugeda, sest et nad kahe, vahel koguni kõige kolme

1) Võiks ka ütelda „käsikirjutatud.“

alla sünnivad; näit. *tallermaa*; seda võib mõista 1) kui maad, mis tallamise jaoks on, 2) kui maad, mis tallamise läbi on saadud, nii et abinõu, getuviis ja otstarve ühte sulavad.

Olgu selle puhul tähendatud, et Vene keeles, samuti nagu ainelistel, ka nende enam mõistelistel omadustel äramääramiseks harilikult adjektiivide tarvitatakse: metspart — дикая утка, talikübar — зимняя шляпа, vesiveski — водяная мельница, kunsthambad — искусственные зубы, selgroog — спинной хребет, õmblusmasin — швейная машина, nii et üleüldiselt võib ütelda, et Vene adjektiividele attribuutidele Eesti keeles võimalikult nominatiivsed nimisõnad peaksid vastama.

Asi, mille laad või liik koha kaudu lähemalt ära määratakse, võib ka inimese valmistatud asja osa, või organismi või maakoha, looduse nähtuse jne. osa olla: *põhilaud* (s. o. laud, mis põhjas), *selgroog*, *randjärv* (Wied.).

Mõned on mitmesugusteks seisukohta määravateks liitsõnadeks saanud: *kesk-*, *alus-*, *esi-*, *taga-*, *süda-*, *ala-*, *kaas-*, *ring-*: *keskkoht*, *keskaeg*, *aluspalk*, *südamaa*, *südaöö*, *esivanem*, *esimees*, *tagamaa*, *tagatipp*, *kaasvõitleja*, *kaastööline*. Mõned neist on lihtsad järelsõnad: *ees-*, *järel-*, *eeskuju*, *eeskoda*, *järelmaik*, *järeltulija*.

Kuna esimene suur liik nominatiivseid ühteliitumisi (need, kus asja ainelistel, konkreetsetel omadustel ära määratakse) õigekeelsuse mõttes õige kerge ja lihtne on reguleerida — määratud juhtumistel järjekindlasti nominatiiv, — on käesolevas teises liigis, enam mõistelistel omadustel tähendavil sõnus, palju raskem, peaaegu võimatu läbi viia, osalt selle liigi ebamäärase ja vankuva iseloomu tõttu, iseäranis aga nende vägistamiste pärast, mis see meie sennistele keeleharjumistele teeks, sest suur hulk genetiivseid ühteliitumisi tuleks nominatiivisteks ümber teha, näit. vormide asemel *raamatukauplus*, *uulitsaraudtee*, *uulitsapoiss*, *teatripublikum*, *spordimees*, peaks hakkama ütlema *raamatkauplus*, *uulitsraudtee*, *uulitsapoiss*, *teaterpublikum*, *sportmees*, sest siin määratakse ju nende asjade (kauplus, raudtee, poiss, publikum jne.) liik ja laad ära.

Õnnetus on ka see, et siin mitte ükski haritlaste loodud kirjakeele ja rahvakeele vahel suur lahkuminek ja ebajärjekindlus ei valitse, vaid ka rahvakeel ise selle poolest kaugelt mitte järjekindel ei ole. Ka rahvakeeles — eri murdeis küll eri ajal ja eri määral — näikse kaldumus tekkinud nominatiivide ühenduste asemel genetiivseid tar-

vitada; praegu maarahvas kõneleb õige üleüldiselt: *touloom, nahkoi, sõjamees, metsamaasikad*, endiste *tougloom, nahkkoi, sõdamees, metsmaasikad* asemel.

Vastapidist nähtust võib Soome keeles tähele panna; sääl on just nominatiivsed ühendused uuemas keeles laialt tarvitusele tulnud; näit.: hammaslääkäri (hammas-arst), kielikysymys (keelküsimus), sanomalehti-ilmoitusmaksu (aeglehtkuulutusmaks), kirikkolaulukokoelma (kiriklaulkogu), koulunuoriso (koolnoorsugu), teatteriyleisö (teaterpublikum), valtiopäivämiesvaliokunta (riikpäevmeestoimkond).

Kuidas tuleb aga seda nominatiiviste ühenduste taganemist genetiiviste teelt (Eesti keeles) seletada? Nähtavasti on selleks mitmed tegurid kaasa mõjunud. Ühelt poolt oli rahvakeeles nende juhtumiste arv, kus kaks sõna üheks spetsiaalseks, iseseisvaks nimeks sulasid, võrdlemisi väike, vähemalt nad ei esinenud küllalt sagedasti. See tegi, et ainult võrdlemisi harvad keele tundesse juurdusid ja põlvest põlwe pärandusid. Selle vastu esines genetiiv määrava sõnana keeles sagedamini, ja selle analoogia sai tugevamaks, valdavaks, kuna nominatiiviste liitumiste oma ebaproduktiivseks kõdunes oma harvuse tõttu ja atrofeerus. Selle lisaks tuli veel see asjaolu, et lõppvokaali ära-langemisega nominatiivis vahe genetiivi ja nominatiivi vahel veelgi suurenes, mis väheste nominatiiviste ühenduste analoogia mõju veelgi nõrgendas; viimased hakkasid täitsa võõrainana ja imelikuina tunduma keele tundele. Et see nii on, näitab see, kui nüüdses keeles korruga ütelda „raamatkauplus, uulitsraudtee, aidkontsert“, mis väga võõrastavalt mõjuvad. Seda tendentsi nominatiivist liitumisviisi genetiivsega asendada edendasid arvatavasti ka mitmed sõnad, kus genetiivi lõpp -n-e kaduga genetiiv ja nominatiiv ühesarnaseks kujunesid: kiviaed, isamees, udusulg, kodumaa, saviastja, öötöö, võileib, tinakuul, maakaru, õlilamp, kus vormid kivi-, isa-, udu-, kodu-, karu-, jne. võib nii hästi genetiivideks kui nominatiivideks mõelda. Soome kee es selle vastu on ühelt poolt kõlaliselt väiksem vahe nominatiivi ja genetiivi vahel paljudes sõnades, sest et lõppvokaal püsib, teiselt poolt aga see vahe on genetiivi n-e püsimise tõttu alati olemas.

Et nominatiivne ühteliitumine laadi ja liiki tähendavas mõttes omane oli meie rahvakeelele ja kaugelt üleüldisem kui praeguses kirjakeeles, seda tõendavad rohkearvulised näitused, mis Wiedemanni sõnaraamat sisaldab ja millest siin mitmed anname:

1. Iseäranis reeglikordselt esinevad need zooloogilistes ja botaanilistes nimedes, kus nominatiivne sõna looma või taime liigi ära määrab:

metskaru, metslind, metsloomad, metsmaasikad, põldhiir, põldkana, põldkuusk, põldhumalad, põldmaasikad, põldputked, räästaspääsuke, raudharakas; heinputked, heinrohi, koerputked, koerkanepid; varesputked, varesmari; ellerhein, ilveshein, karihein, piimhein, kõrbhein; lepiklind, lepikseen, leppseen; kaasikpüü, põldpüü; kaasikseen, kuusikseen, haavikseen, männikseen; juuskull, nahkkoi; lehtpõrnik, lehtputukas; meriharakas, merikaru, merihein, meripaas, merihiir; mesilind, mesilill, mesikäpp; tulikannus, tulilill, tulihein, tulinõges, tulirohi, tulipaas, tulimadu; vesihiir, vesilind, vesiremmelgas, vesipaju, vesipõrnik, vesiräästas, vesikuningas; uniõun; mägirebane, kallaspart, muldmadu (= vihmuss), liivosi; õunpuu, maripuu, toompuu, sanglepp, vaarmari, õiskasv; hoburäästas, karikell, karikakrad, kullerkupud, ellerhein; tõugloom, suguloom.

Inimeste valmistatud asjade nimetustes (maja-, tööriistade, sõiduriistade, riiete, toitude osad):

nurkkamber, murdhirred, räästahirred, roovlatt, roovpalk, rindpalk, haampalk, müürlatt, noolpuu, varespuu, tugipuu, haripuu, haripunkt; otslaud, põhilaud, rindrihm, rindlapp (ka rinna-l.), rindpael, rindvits; jalgrauad, jalgpuu, selgpua, kukalpuu, küünarpuu, kederpuu, joonpuu, lüsivars, köispulk, mesipuu; künnispakk; hõõvelpink, tislerpink, treialpink; vesiveski, hoogratas, keriskivid; nahktangid¹), naeltoos, märklõng, kingnael, õmblusnõel, tuliraud; käsinui, käsirauad;

1) Ka asja otstarvet nominatiiviga väljendades kaob küll ka vahe tegemine aine ja otstavre vahel: „kullakaal“ s. o. kaal kulla kaalumiseks, ja kuldkaal, s. o. kaal, mis kullast on valmistatud. Kuid seda vahet ei tehta ka Soome ja Germani keeltes.

vägikaigas, vägipulk, vägitükk;
toopõlut, püttpüim, pannkook;
pruutkirst, pruutpärg, kuuskjalg (jõulukuus);
võrklaev, hiusnoot, (nalj. 'hiusnoota vedama' = 'kar-
vupidi kiskuma')

tähtraamat, tähtpäev, tähtaeg, tundkell, tundsamm, aegraamat, pantkiri, pantvang;
vesisaabas, vihmkasukas.

Organismi osi ja selle nähtusi tähendavad harvemini:
selgroog, käsivars, põskhabe, põskhammas, kedertuu,
veernahk, hiusliha, tegumood, silmnägu;
soonvedu, hingpakk ('hingpakkii jääma').

Inimeste tegevuse nimetustes: sõdamees (nii veel vanemas kirjakeeles ja piiblis — Moos. II, 15. 3.); vägimees, kaupmees, käsitark, käskjalg, merimees, pruutneitsi, kontvõõras, õmblusmamsel, rüütelpoiss, eriti 'sepp'-sõnaga ühenduses: kardsepp, katalsepp, klaassepp, kuldsepp, lukksepp, parksepp, raudsepp, ratassepp, sadulsepp, tündersepp, vasksepp.

Siia kuuluvad ka mõned piltlikud sõnad: unikott, unimüts.

Maastiku osad ja looduse asjad ehk nähtused: randjärv, aidveer, tuulpidu, tuulpilv, vikerkaar, vesikaar, vesimaa, naerismaa, vesiaju (liiv, -maa), tulimurd.

Sellega ühenduses olgu ka selle pääle tähendatud, et mitmed kohanimed nominatiivseid liitumisi pakuvad: Ilmjärv, Haapsala, Mändmets, Alatskivi, Jõgisuu, Laimjala, Metsküla, Mustjala, Mustvee, Orgmetsa, Uniküla, Säärjärve jne.

Need on jällegi lisatõenduseks, et vanasti nominatiivne liitumine üleüldisem oli, sest nimedes on vanad vormid kivinenud ja paremini alalhoidunud.

Muud asjad: küüthobu, sammashool, väliheli, vägi-vald, kriipsmõõt, kriipsmäär (puusepal), nurkjoon, tigukarp, auklaul, raudmärk (Brandmal), välituli, lumipõlv (s. o. talveaeg), vedukulud, otstarve;

põletispuud, väetismuld, koerustükk, teguviis, tegusõna, tegujõud (nähtavasti 'tegemood' eeskujul).

Siin toodud nominatiivistest ühendustest, mis rahvakeelest saadud, on mõned nüüdse keeletunde seisukohalt õige „julged“, nagu „liivosi, tõugloom, räästaspääsuke, põskhammas, nahk-koi, rindrihm, rindlaps, haripuu, nahktangid, naeltoos, aidveer“, jne., sest nüüdne keel tarvitab neis ainuüksi genetiivi: „liivaosi, tõuloom, räästapääsuke,

põsehammas, nahakoi, rinnarihm, rinnalaps, nahatangid, aiaveer' jne.

Wiedemanni sõnastikus leidub pääle nende veel muidki seda liiki nominatiivseid ühendusi, mis aga nähtavasti hilisemat ja enam kirjakeelist algupära: *suppluisk, rüütelpoiss, ringkiri, nimikiri, soovkõne, käskkõne, kordaru, õhk-keha* (= atmosfäär), *vanghoone, hooškoer, põhjusmõte, mõtekriips, põhjusnumber, usaldusmees, puhastustuli, seadusmees* jne. (us-sõnadest allpool pikemalt).

Mis üksikutesse liitsõnadesse puutub, siis on just mõningaid neid iseäranis kalduv oldud nominatiivselt liitma. Neist nimetatagu: mets-, põld-, jalg-, pruut-.

Iseäranis sagedasti esinevad sellena i-lõpulised kahe- silbilised esimesevältelised sõnad: ,käsi-, mesi-, tuli-, vesi-, veri-', nagu lõppsõnastikust näha; harvemini meri-, mägi-, uni-; uuemas keeles ka ,kunst-' ja ,kond'.

Tähelepanдав on see, et paar juhtumist leidub, kus kolmandavältelisel i-tüvel muidu kadunud lõpp-i kokkuliitumisel alal on püsinud: *tuulipoiss* (,rehepapi abiline tuulutamisel'), *tuulinoot* (,noot, mida ritvadega vee all liigutatakse'), ehk küll teiselt poolt jälle sama sõna niisugusel korral ka ilma i-ta esineb: *tuulpidu* (tuulevaikus).

Mõned sõnad liituvad s abil teise sõna külge: *kivisaed* (Saaremaal), *jaanistuli* (Saarem.), *müürissepp*¹⁾, *potissepp*, *tõllassepp*, *kullassepp*, *plekissepp*, *tuulispask*, *tuulispää*, *veerispuu*, *klaasissepp*, *kingissepp*, *tunnismärk*, *tunnismees*, *päälisnahk*, *säärinoot*, *äärinöör* (purjel). Vahest oletab see s adjektiivtüve: kivise, tuulise, veerise jne., mille lõppvokaal on hävinud, samuti nagu ne-sõnadest seda näit. ,naine' näitab: *naisarst*; samuti ka *muinasteadus* (= muinane + teadus), *muinaslugu*, *muinasjutt*.

Ses ühenduses vaja nimetada ka sõna *kond*, mis iseseisva sõnana meie keeles enam ei esine; selle külge liituvad muud sõnad alati nominatiivsel kujul, nagu seks rahvakeel rohkesti näitusi pakub: *kihelkond*, *ringkond*, *laudkond*, *piirkond*. Täieline kond- sõnade nimekiri allpool.

Kõik rohkearvulised ülemal esitatud ühendatud sõnad näitavad, et nominatiivsed meie genuiinis rahvakeeles sugugi nii haruldased pole; nende mahajätmine on alles uuema ja pääasjalikult kirjakeelse arenemise nähtus. Ja et kirjakeele loojad rahvakeelt ei osanud kõigis peenustes tähele panna, on kindel tõeasi.

1) Soovitavam oleks siiski *müürsepp*, *potissepp*, *kingsepp* jne.

Päale nende rahvakeeliste ja eht-eestiliste ühendatud sõnade on olemas veel terve rida enam-vähem rahvakeel-seid ja rahva seas tuntud sõnu, mille päält näha nomina-tiivne liitumisviis mitte rahva enda keele põhjal ei ole kujunenud, vaid nende võõrast algupärasest tuleb. Need on enamasti liitsad (Ala-)Saksa ehk Rootsi laensõnad, kus saksa-keelne vorm on alal hoitud, ainult veidi foneetiliselt muudetuna. Need on käsitöö, köögikunsti, rohuteaduse ja üleüldse kõrgema kultuuri nähtuste alalt: *rantking*, *pressraud*, *villkapp*, *pritskann*, *prahtvanker*, *värktuba*, *värknuga*, *värkraud*, *värkriist*, *tikksaag*, *vikerpuur*, *triik-raud*, *pleekaed*, *klantspesu*, *poomvill*, *sinterpuur*, *künstükk*, *kunstvärk*, *kaadervärk*, *sihverplaat*, *triiphoone*; — *ploom-kapsas*, (= *lillkapsas*), *vahvelkook*, *pannkook*, *kloppliha*, *prantssai*, *kratssalv*; — *postkoda*, *posthobused*, *postkast*, *postkontor*, *postmark*, *postkaart*, *postpaber*, *tempelmark*, *tempelpaber*, *kreiskohus*, *kreislinn*, *kreiskool*, *kreisrihter*, *kriminaalkohus*, *haakenrihter*, *landraat*, *hoovraat*, *koolmeister*, *kammerneitsi*; — *luhtlaev*, *lustmäng*, *pakpoord*, (*bakbord*), *fokmast*, *taakelvärk*; — *tuhkhoone* (rahvaetümoloogia sõnast ‚Zuchthaus‘), *toompapp*, (= Saksa ‚Dompfaff‘), *toomkirik*.

*

Muidugi ei või küsimust olla kõigis seda liiki sõnades nominatiivist liitumist järjekindlasti ja selles ulatuses läbi viia, nagu see näit. Soome keeles esineb, olgugi et mitmed rahvakeeliste sõnade analoogiad meid seks õigustaksid. See tooks, nagu juba tähendatud, liig suure revolutsiooni kaasa ja muudaks sõnade kuju, mis juba õige sügavalt ja kõvasti on meie keeletundesse juurdunud; sest siis peaks ka hakkama ütleva *uulitspoiss*, *raamatkauplus* jne., kus ka mitte lihtne omastamise mõiste esialal ei ole, vaid asja laad ja liik ära määratakse. Niisugused sõnad vaja see-pärasest nii jätta nagu nad on.

Raskus on siin üleüldse ses, et genetiiv võib ka liigi ja laadi äramäärajaks olla, sest et päraltolemine ka teatavat liiki või laadi olemise ühes toob. Sellega sele-tubki omalt poolt see nähtus, et meil neis liigilisis ja laadilisis tähendusis on hakatud sel korral sõnu kokku-kirjutades (vallamaja, raamatukauplus, hobusevaras, hambar-st jne.) nominatiivi asemel genetiivi tarvitama. Vormi-lise vahettegemattuse ja ühtesattumuse tõttu on ka mõle-mate mõistete vahe meie teadvusele midagi ebamäärast ja heljuvat. Üleüldse ei ole keeles loogikal ja mõistete ratsionaalsel äramääramisel kaugeltki seda tähtsust, mida

harilikult oletatakse; päämõju on siin sagedasti vormilisel küljel, mille analoogia oma enamuse tõttu ka need nähtused enda alla kisub, mis sinna õiguse poolest ei kuuluks. Täielist järjekindlust selles ebamäärases liigis seepärast ei saa ega tarvitsegi nõuda ja kätte püüda. Isegi Soome keeles ei valitse selles suhtes täieline järjekindlus¹⁾.

Kuid siiski vaja katsuda päästa, mida päästa võimalik, s. o. nominatiivi sõnaühendustes tarvitada, kus see meie keele harjumusi ega tunnet liig ei haava. Ja üleüldse vaja enam nominatiivseid ühendusi kultiveerida ja edendada.

Seda tuleb teha, sest et nominatiivselt liitunud sõnad paremad on kui genetiivselt. Nad on seda järgmistel põhjustel:

1. nad pakuvad üht keele omapärasust, mida nüüdne keel on ära kaotamas; genetiivne liitumisviis on selle kohta teatav kõrvalekaldumine esialgselt, ehtrahvakeelsest, genuiinist uususest;

2. nad on oma lühiduse pärast praktilisemad, mõnusaamad (otstarbekohasuse nõue);

3. nad on — esteetiline põhjus — nõnda ütelda suursugusemad, ilusamad; mis nominatiivselt ühendatud, on nagu tihedamini ühte sulanud; sel teel saadud liitsõna omandab individuaalsema, iseseisvama sõna kuju ja laadi, mis talle enam mõju ja individuaalsema iseloomu annab, kuna genetiivselt ühendatud sõnad enam lahtistena tunduvad. Päälegi on nominatiivne liitumine ka puhtasti kõlalisesest küljest kasulikum: midmedki lühikesed, nobedad ja iseloomuta silbid jäävad ära; võrdle: õmblusemasin ja õmblusmasin, seletusekõne ja seletuskõne, varesemari ja varesmari, jalapuu ja jalgpuu.

See nominatiiviste liitumiste uuesti elustamine ning tarvitusele võtmine selles teises liigis võiks sündida järgmistel kordadel:

1. sõnades, mis kuskil rahvamurdes veel nominatiivina esinevad. Järjekult tuleks pea kõik ülemal tsiteeritud rahvakeelsed nominatiivsed liitsõnad kirjakeeleski tarvitusele võtta, nagu: ,lepikseen, männikseen, kaasikpüü, juuskull, räästaspääsuke, raudharakas, põldhiir, lehtputukas, liivosi, tislerpink, nahktangid, toopõlut, püttpiim, põskhabe, käsivars, veernahk, tündersepp, kuldsepp, klaassepp, märklõng, pantkiri' jne.

1) Nii nägin hiljuti ühes Soome lehes niisuguse nominatiivse liitumise ,yhdenvertaisuuslakiuhrit' (üheõigusluse seaduse ohvrid), kuna võiks siin niisama hästi genetiivselt ütelda ,yhdenvertaisuuslain uhrit'.

Võiks koguni hakata tarvitama vanema rahvakeele järele (nagu Wied.) ,merimees, merikaru, merihiir, mägi-rebane, korbhein, veritöö, tuliraud' pro ,meremees, merikaru' jne.

2. kus seks rahvakeelsed sõnad oma läheda analoogiaga otsekohest eeskuju ja toetust annavad; nende eeskuju vaja kõigepäält uute sõnade loomises tähele panna, aga ka mõnedes juba tarvitusel olevates sõnades, mis iseäranis uueaegse kultuuri pinnal tekkinud, vaja püüda nominatiivist liitumisviisi genetiivse asemele võtta, kus vähegi lootust, et meie keeletunne võiks sellega ära harjuda, kuigi see meie harjumustele esialgu võõras.

Nii tuleks sõnade ,metsmaasikad, põldmaasikad' eeskujul ka ütelda ,aidmaasikad'; ,metspardi' eeskujul ,põldhiir'; ,meriheini' eeskujul ka ,merisiga'.

Ja nii üleüldse otse reeglits teha, et loomade ja taimede liikisid äramääravad sõnad võimalikult nominatiivselt asjaomaste sõnade külge liituksid¹⁾. Järjelikult ka *jõgihobu, stepphobu, kõrblõvi* (on ju Wiedemanni sõnaraamatus *korbhein*), *mägilind* (Wied. *mägirebane*); seega samuti *merisiga, müürpääsuke, räästaspääsuke, tubakärbes, stepprahvas*.

Aga ka muilt aladelt olevate sõnade külge võiksid need lähemalt määravad substantiivid nominatiivselt liituda, siis kui nad liiki ja laadi kujutavad ja iseäranis nagu üheks mõisteks on järgneva sõnaga kokku sulanud ja sellega mingi stereotüüpse, kindlaks kivilinenud aimeüksuse moodustavad.

On kord olemas *aidmaasikas, aidsohva* (Jakob Liiv, „Vare“, lk. 7), siis võiks loogiliselt ka *aidkontsert* olla pro *aiakontsert*; on *aidkontsert*, siis muidugi ka *kirikkontsert*. Ja samal põhjusel ka *ballorkester, puhkpillorkester, keelpillorkester, viiulorkester, orkesterkontsert, orkestermuusika, klavermuusika, klaverkontsert*; — *kontsertsiiri* eeskujul, mis sõnavorm esineb, ka *kontsertviil, kontseriklaver, kontsertsaal*.

Kui kirjakeeles lubada vanemat ,merimees', mida küll võiks hakata *meremehe* asemel tarvitama, siis järgneksid sellest ka *merimaastik, merisport, merifauna, merifloora, merisõda*, vahest ka *meriröövel; vesiheina ja vesilinnu*

1) Täielist järjekindlust selle poolest on küll võimatu saavutada; mõned sissejuurdunud genetiivse liitumised saavad ikkagi püsima, nagu *lepalind, kaseseen* jne.

eeskujul *vesisport, vesimärk, vesipaber*; *vesiveski* eeskujul *tuulveski* (*tuulpidu* on rahvakeeles olemas), *aurveski*, samuti ka *aurlaev, aurmasin, elektermasin, elekter-raudtee, elektervalgustus*, — kõik sõnad, mis esialgu küll natuke vööralt tunduvad, mis aga, oleme ses kindel, võiks kergesti veel läbi viia. On kord *elektervalgustus*, siis loogiliselt on ka sõnades *gaasvalgustus, petrooleumvalgustus, küünalvalgustus* nominatiivne liitumine täitsa õigustatud, sest siin tähendatakse abinõu, vahendit, millega miski sünnib.

Samuti *käsitööstuse* eeskujul *masintööstus, vabrik-tööstus*. Suur hulk rahvakeelseid *tuli-* ühendusi (*tulihein, tulilill, tulikivi, tuliraud*) õigustaks ka *tulipunkt, tulimaa, tulimägi, tulikuul*;

põskhabe lubaks ka ütelda *mokkhabe, lõughabe*; sõna *põskhammas* (Wied.) eeskujul öeldagu ka *palehammas, lõughammas*;

jalgpuu järele võiks olla *jalgraud, käsiraud*.

Et kord *kederluu, selgroog* olemas, siis vahest ei tunduks ka *säärлуу, rindлуу, jalglуu* jne. mitte liig võimatumalt;

rindrihm ja *selgroog* õigustaksid vorme *rindkorv, rindhääl, rindtoon*;

rahvakeelsed *merimees* ja *sõdamees*, kui neid lubada, õigustavad sõna niisugust kui *sportmees*;

põhilaud eeskujul ei tohiks teisiti ütelda kui *põhitoon, põhivaated, põhivärv*;

talimüts, talitee järele peaks ka olema *suvilind, suvipalitu, suvikübar* jne.; järjelikult ka *sügispalitu, sügisöö, sügislind*, seda enam et s-lõpulised sõnad kergemini nominatiivselt liituvad, ja vorm ‚sügis, antakse just Wiedemannis¹⁾.

toopõlut, mis rahvakeelne, oletab ka *pudelõlut, vaatõlut*, mis vormid *pudeliõlle* ja *vaadiõlle* asemele vaja pruugile võtta.

Kui *jooksjalg, puhkpill, murdlaine, väänkasv* täitsa siis, ei peaks ka *lendmasin* liig vöörastavalt tunduma.

Ka oleks hää, kui saaks *õhulaeva* ja koguni ka *õhusõidu* asemel tarvitama hakata *õhklaev* ja *õhksõit*; endast mõistetav siis ka *õhkkloss* pro *õhuloss*.

1) Sõna ‚kevade‘ võiks vahest niisugustes ühendustes konsonant-tüvelisena tarvitada: ‚kevad-‘, mis vorm paiguti esinebki: *kevad-talu, kevadsemester, kevadülikond*. Wiedemannis leidub veel vorm *keva* (ühend. sõnas ‚keva-lillik‘ grosses Schneeglöckchen), mida vahest luulekeeles võiks tarvitada: *kevalilled, kevalinnud, kevarõõmud, kevakaunis*.

Et kaunis üleüldiselt kõneldakse *pantlaen*, siis võiks selle järele ütelda ka *veksel-laen*, *obligatsioonlaen*, *hüpo-teeklaen*, *pantvõlg*, *veksel-võlg*, koguni *panklaen*.

naiste-ju meestekoori asemel ütleksin pigemini *nais-koor*, sest et muud *nais-* ja *mees-* ühendused seks õigustavad.

Ka *kaelkohus* oleks soovitamam kui *kaelakohus*, kui võimalik see uuendus veel läbi viia.

Sõnade *postkontor*, *postmark* jne. eeskujul võiks ütelda ka *postsaadetus* (pro *postisaadetus*). Ka oleks õigustatud *trükktoode* pro *trükitoode*, *ametühisus* pro *ametiühisus*; isegi *aegleht* ja *lehtkülg* (pro *ajaleht*, *lehekülg*) leiaksid oma õigustuse sõnades *aegraamat*, mille Wied. annab, ja *aidveer*, mis rahvakeeles esineb.

Grammatiliste terminuste *nimisõna*, *tegusõna* eeskujul ka *arvsõna*, *aegsõna*, *laensõna*, mitte *arvusõna*, *ajasõna*, *laenusõna*. Nende eeskujul ka *lõppsõna*, aga siis järjekult liitugu *lõpp-* ka muude sõnade külge nominatiivselt tähenduses 'viimne, finaalne': *lõpphäälilik*, *lõppkõne*, *lõpplaul*, *lõppmärkus*, *lõppotsus*, *lõpptöö*, *lõppeffekt*, *lõppvokaal*, *lõppidustused* jne., seda enam et seda ka nominatiivselt liituv *alg-* oma analoogiaga toetab (*algkeel*, *algkool*, *algharidus*, *algsõna*).

Ka ütleksin *laimkiri*, *sõimkiri* (pro 'laimu-', *sõimukiri*'), ja kui võimalik, *leinpaju*, *leinkask*, aga siis ka *leinmars*s, *leinsaatkond*, *leinriie*.

Kuid niisuguseid juba igapäevasesse kõnekeele juurdunud sõnu on äärmiselt raske ümber teha. Sellevastu aga sõnades, mis alles kirjakeelsemad, haruldasemad, värskemad, võiks väga hästi veel nominatiiviste liitumiste juure üle minna. Viimastest olgu siin veel nimetatud: *äärjoon*, *äärmärkus*, *märklaua*, *piirmaa*, *piirrahvad*, *kultuurkeel*, *kultuurrahva* (kui 'kultuur', 'kultuura' asemel tarvitusele võtta), *univormkuub*, *miinpaat*, *paraadtrep*p, *paraaduks*, *paraadisamaalsus*, *programmikõne*, *programm-muusika*, *telegrammstiil*, *kontrollkommisjon*, *protestkoosolek*, *proteststreik*, *rotatsioonmasin*, *triumfkaik*, *nominatiivühendus*, *vokaal-tüvi*, *konsonantlõpp*, *peegelklaas*, *peegelpilt*, *peegelpind*, *Don-Juantüüp* jne. Võiks koguni ka niisugune kui *piltpostkaartkogu*.

Tingimata peaksid nominatiivselt liituma sõnad, mis abinõu ja viisi tähendavad, millega miski on tehtud. Nii mitte *sulejoonistus*, vaid *sulgjoonistus* (sest et *käsitöö*, *käsijoonistus*); samuti ka järjekindlasti: *pliiatsjoonistus*, *tintjoonistus*, *süsijoonistus*, *kriitjoonistus*, *siluettjoonis-*

tus, varijoonistus, vestvärjoonistus, õlivärvipilt, pastellpilt, vasklõige, teraslõige; järjekult oleks õigem ka *kõhträäkija, kõhträäkimine*, sest see kuulub samasse kategooriasse.

Huvitav on meile konstateerida, et hiljuti ilmunud „Keemia sõnastikus“ kokkuseadjad nominativismis kaugemale lähevad, kui seda julgeme unistadagi. Kõige päält on sääl see järjekindlasti läbi viidud, et sõna *hape* külge happelise aine nimetus alati nominatiivis liitub: *kloorhape, salpeeterhape, väävelhape, elavhõbehape, joodhape, soolhape*, sellest hoolimata, et see praegu üleüldiselt valitsevale keeleuususele vastu käib, kus öeldakse *soolahape, väävlhape*, jne. Peterburi üliõpilaste poolt „Üliõpilaste lehes“ avaldatud sõnastiku kavatsus tahab selles suhtes praeguse pruugi s. o. genetiivse liitumise juure jääda. Mõlemale liitumisviisile võib oma põhjenduse leida: nominatiivne liitumine *väävelhape, soolhape* selles mõttes, et siin on tegemist happe materjaliga; päälegi toetab seda rahvakeelne *soolvesi*; teiselt poolt aga oleks ka *väävlhape, soolahape* õigustatud, kui tähelepanekule võtta, et nimetatud happed mitte ainult väävlist, soolast koos ei seisa, vaid nende elementide ja hapniku ühendusest; *väävlhape* oleks siis analoogiline sõnadele *rauarooste, kullasegu* jne, kus genetiiv täitsa loomulik; analoogiat pakuvad ka Vene keeles niisugused sõnad kui окись мѣди. Kumb liitumisviis lõpulikult omandada, jäägu esialgu otsustamata.

Enam õigustatud on niisugused nominatiivsed liitumised „Keemia sõnastikus“ kui *aurvesi, kristallvesinik, kiudollus, värvollus, parkollus, amiidühendus*. Kuid „Keemia sõnastik“ läheb koguni nii kaugemale, et niisuguseidki sõnu nominatiivselt ühendab kui *gaasanalüüs, mõõtanalüüs, aatomõpetus, molekulraskus*, tendents, mis sugugi hukkamõistetav pole, kuigi kõigis juhtumistes ei saa selle poolest järjekindel olla, sest et see seniseid harjumusi liiga vägistaks ja keelt revolutsioneeriks. Kuid täielist, absoluuti järjekindlust ei tarvitse siin nii väga taotada, sest et seda selles tükis suurtes kultuurkeelteski ei ole.

-kond sõnad.

Et -kond sõnade külge teised sõnad erandina nominatiivselt liituvad, sellest oli juba ülemal (lk. 15) kõne. Siin olgu veel näidatud, kuidas kond-liitumiste arvu tuleks suurendada.

Kõige päält tuleb kirjakeeles elavale tarvitusele võtta need rahvakeelsed -kond sõnad, mis kipuvad unustusse

jääma ja osalt ongi juba jäänud, nagu *leibkond*, *pesakond*, *sadakond* (nagu *kümmekond*), *majakond*, *parvkond*, *tubakond* (tubakond rahvast = toatäis rahvast); *pääkond* (lapsi, röövlid); Wiedemannis leiduvad veel järgmised, nähtavasti aga hariduslikku ja raamatulist algupära: *õiguskond*, *rindkond* (Fronte, Flanke), *valitsuskond*, *vürstkond*, *järekkond*, *kirikkond*, *paabstikond*, *saalkond*, *teaduskond*; kirjakeele tuleks vastu võtta igatahes *iabakond* (W.), *saalkond* (W.), *valdkond* (W.), *võimkond* (W.), *volikond* (W.), *vahkond* (W.) (vahikorral olev meeskond), *meeskond* (W.), *kirikkond* (W.), *askkond* (W.).

Uuemad kirjakeelsed -kond sõnad: *õhkkond* (mitte *õhukond*), *keelkond*, *päevkond* (24 tundi), *teenerkond*, *üliõpilaskond*, *inimkond*¹⁾ (s. o. 'inimese sugu'). Ei oleks vist veel hilja hakata *toimekonna* asemel *toimkonda* tarvitama, sest nominatiiv on 'toim'.

-us (-es, -is) ja -ne sõnad nominatiivistes liitumistes.

Eri päätüki seda liiki nominatiivistest ühendustest moodustavad -us (-es, -is) ja -ne lõpulised sõnad, sest need avaldavad kalduvust palju laiemal alal nominatiivselt liituda. Mis kõige päält -us (-is) sõnadesse puutub, siis peab vahet tegema nimisõnust ja verbidest saadud us-sõnade vahel; viimased, deverbaalsed us-sõnad ühinevad kergesti nominatiivselt, nagu Wiedemannis, seega vanemas keeles esinevad sõnad tõendavad, kuna substantiivsed us-sõnad harvemini nominatiivselt liituvad. Wiedemanni sõnaraamatus leiduvad juba: ehitusmeister (selle järele ka: ehitustöö, e.-materjal), kasvatusteadus, kirjutuslaud, kuivatustöö, lepituskohus, luuletusvõime, puhastustuli, saatuvägi (= saatkond) W., teadusmees, usaldusmees, vaevustõbi, vastuskiri W., õmblusnõel, õmblusplaaster, õmblusmamsel, magadistuba, põletispuud. Kas need kõik rahvakeelist algupära, on kahtlane; mõned on olnud kahtlemata kujuneva haritlaste- ja kirjakeele tooted. Igatahes aga on nende läbi ka kõik analoogilised moodustused õigustatud.

Substantiiviste us(-is)-sõnade ühendusi olen Wiedemanni sõnaraamatust leidnud niisuguseid kui *koerustükk*,

1) Kas ei võiks muidki sõnu tüve *inim-* külge liita?: *inimlaps*, *inimjõud*, *inimkogu*, *inimkeha*, *inimolevus*, *inim põlv*, *inimsüda*, *inimtarikus*, *inimtegevus* jne., nagu Soome keeles (ihmisvoima, ihmssüdän jne.)?

julgustükk, mardushoop (bedenkliche Sache), *ritsinusõli* (küll ka *ritsinuse-õli*), *Osmussaar*, ja kõik sõnad *alus-* ja *põhjus-*liitosadega: *aluspalk, aluskuub, põhjusmõte*.

Päale Wiedemannis leiduvate esinevad nüüdses kirja-keeles veel järgmised deverbaalsed us-sõnad nominatiivsis ühendusis: *jalutuskäik, kasvatusteadus, kihutustöö, kirjutusmaterjal, supelushoone, supeluskoht, suvituskoht, toetusraha, volituskiri*, ehk küll neid veel mõnikord ka genetiivselts tarvitatakse: *kasvatuseteadus, kihutusetöö, volitusekiri* jne. Neis tuleks aga niisugusel korral nominatiivne liitumine otse reegliks teha ja nende eeskujul ka järgmises uuemis sõnus, mis osalt juba keeles tarvitusel, osalt alles siin moodustatud: *arvustustöö, avaldusvõimalus, elatusvõimalused, (ette)valmistustööd, ilustustöö, ilmutusraamat* (apokalüps), *joonistustöö, juhatuskiri, karistussalk, keeleuuenustegevus, kirjutuslaud, koondusköht, komistuskivi, korraldustöö, kuivatusaparaat, kujutuskunst, küsimusleht, lunastusraha, ohverduspaik, oskussõnad, parandustöö, rahustustöö, seletuskiri, sulatusahi, sünnitusvalud, süüdistusakt, tervituskõne, teotuskiri, tuletusviis, tuletuslõpp, usalduskiri, uputusvesi, uuendustöö, vabanduskiri, vabastussõda, vahetueksamplar, valgustusaine* (-gaas, -materjal, -töö), *vastutussumma, väljendusvahend, võrdluskoht, ähvarduskiri, äratustöö, ässituskõne, õhutustöö, õnnituskõne* (-sõnad), *õpetuslause, ülistuslaul* j. m.

Ka mõned substantiivist algupära olevad us-sõnad võiksid nominatiivselts liituda, kui nad mõtteliselt üheks stereotüüp-aimeks on sulanud: *armastusluule*¹⁾, *haridusselts, karskusselts*, (vrdl. Soome *raittiusseura*), *karskustegevus, kaubandusminister, kirjanduslooline, kirjandusajalugu, kirjastusühisus, loodusteadus, majandusühisus*,²⁾ *omadussõna, sugulusvahekord, tegevuspiir, tervishoid, tööstusmaa, õigus-teadus* jne.

Üleüldse on -us (-is)-sõnad need, mida kõige kalduvamad ollakse nominatiivselts liitma; seepärast leidubki neist nominatiiv-ühendusi säääl, kus muudest ainult genetiivselts reeglipärased, nimelt adjektiivide ees: *teenistusvalmis*, mis vorm, nagu mäletan, on siin-säääl esinenud; selle

---

1) Mõned algupärastelts deverbaalsed us-sõnad (*armastus, teadus, haridus* jne.) on oma verbaalse laadi tätesti kaotanud ja täiesti abstrakt-substantiivideks saanud.

2) Soovitaksime ühisus asemel 'ühing' (tähenduses 'общество'), kuna 'ühisusele' jääks ta loomulik täendus 'ühine-olemine'.

eeskujul siis ka *võitlusvalmis*; samuti ka *rikas*-sõna ees: *vaheldusrikas, usaldusrikas, lootusrikas, saladusrikas, tegevusrikas, äratusrikas, õnnistusrikas*, kuna muud sõnad genetiivselt: *vaevarikas, õnnerikas, kullarikas*¹⁾ jne. (ainult sõnas *kohusetruu* näib genetiivne liitumisviis nii sissejuurdunud, et küsitavaks saab, kas tarvitsebki siin üleüldise eeskuju järgi nominatiivi üleüldistada: *kohustruu*). Samuti ka: *rahvusvaheline, teaduspärane*. Seega oleks reegli järjekindluse pärast *Prantsusmaa* soovitamam kui *Prantsusemaa*; esimese ongi Tallinna ajalehed tarvitusele võtnud), samuti kui *Inglismaa* juba ongi üleüldisemaks saanud kui *Inglisemaa*.

Et -ne-lõpulised sõnad oma deklinatsioonilt -us, -es ja -is sõnadega sarnased on (mõlemad deklinaeritakse -se tüvi abil), siis sünnib nende nominatiivne liituminegi -us sõnade moodi, nimelt, nad ei liitu ne-lõpulistena konsonant-tüvedena: ‚naine‘ — naisarst, muinane — muinas-aeg, umbne — ummisking, päälne — päälisnakk, üleüldine — üleüldisinimlik.

Samuti võiks ka deverbaalseid mine-lõpulisõnu hakata konsonant-tüveliselt liitma, mida juba varemalt olen Soome eeskujul soovitanud („Keele kaunima kõlavuse poole“ lk. 16) ja mida mõned ongi katsunud tarvitada. Selle järele tütleksime *venestamisepoliitika* asemel *venestamispoliitika*. Seesugune liitumine tundub iseäranis siis loomulikuna ja võimalikuna, kui verbaalsubstantiivi asemel võib da-lõpulist infinitiivi tarvitada: ‚venestamispoliitika‘, s. o. ‚poliitika venestada‘; selle eeskujul: *arenemisvõimalused* (võimalused areneda), *avaldumisabinõu* (abinõu avalduda), *kahtlustamis-püüded, elustamiskatsed, kõnelemisvõime, loomisvõime* (pro loomevõime), *muganemisvõime, liikumisvabadus; liitumisviis, muhenemisprotsess, noorenemis-abinõu* jne. Aga ka muidu, enam possessiivseski tähenduses võiks -mis-vormi tarvitada, kui mõlemad sõnad lahutamata sterotüüpseks aimeks sulanud: *arenemiskäik, vananemis-nähtus, lihumis-taud, kujunemisprotsess, uurimisala* jne.

Niisugune konsonant-tüveline liitumisviis oleks iseäranis kõlalisel põhjusel soovitam, sest et selle läbi pikad sõnad kahest lühikesest silbist vabaneksid, millest meie keel nii inetumalt kubiseb.

1) Seda liiki sõnadest allpool veel eraldi.

II. nimisõna + omadussõna.

See on õige huvitav liik sõnu, mis ka moderni õigekeelsuse mõttes palju üllatavaid uuendusi pakub. Need on kokkuliidetud sõnad, kus eelmine nimisõna järgneva omadussõna laadi lähemalt ära määrab: ,lumivalge' (s. o. valge kui lumi), ,tulipunane' (s. o. punane kui tuli), ,süsimust' (s. o. must kui süsi). Nagu näha, liitub nimisõna niisugusel korral alati nominatiivsel kujul. Seda tõendavad veel mitmed muud seda laadi sõnad, mis kõik täitsa põlist rahvakeelist algupära: ,veripunane, lumivalge, raudkülm, nõelterav, piltilus, mesimagus, tuliuus' jne. Nende eeskujul tuleks ka kõigis seda liiki uuel loodavates sõnades käia ja nimisõna ikka erandita nominatiivselt liita. Mis siin huvitavat, see on võimalus sel teel suur hulk uusi adjektiivse luua, mis keelt uute vahenditega varustavad; iseäranis aga on võimalik Eesti keelt mitme värvivarjundiga rikastada, sest asi, millega ühtki värvi lähemalt määratakse, sulab nüüd värvisõnaga nominatiivse liitumise tõttu nagu üheks, lahutamatuks, iseseisvaks sõnaks, mida mõnusam on stiilis tarvitada kui mitmesõnalist võrdlust. Nii võiks mitmed sõnad keelele juure luua, mis kõik märgiga * on ära tähendatud, kuna (r) sõna järel märgib, et sõna on rahvakeelist algupära või juba enam-vähem tuttavaks saanud.

valge: lumivalge (r), linavalge (r), luikvalge (r), lubivalge*, kriitvalge*, pabervalge*, lõuendvalge*, piimvalge (r), elfenbeinvalge*, pärlmuttervalge*.

must: süsimust (r), sitikmust (r), pigimust (r), tintmust*, tõrvmust*.

punane: tulipunane (r), veripunane (r), purpurpunane*, sarlakpunane*, rubiinpunane*, karmiinpunane*, telliskivipunane*, ookerpunane*, maasikpunane*, kirsspunane*.

kollane: kuldkollane*, liivkollane*, väävelkollane*, vaskkollane*, messingkollane*, õlgkollane*, kanepkollane*, topaaskollane*, safraankollane*.

roheline: rohtroheline*, meriroheline*, sapproheline*, sammalroheline*, smaragdroheline*, akvamariinroheline*.

sinine: merisinine*, taevassinine* (taevakarvasinine on kohmakas, pikk ja naiivne), tuvisinine*, safiirsinine*, türkiassinine*, laapissinine*.

pruun: kuldpruun*, kohvipruun*, prongspruun*.

hall: vesihall (r), terashall*, tuhkhall*, hiirhall*, tinahall*, paashall*, pärlhall*.

kirju: rähnkirju*, vikerkaarikirju*.
kahvatu: surnukahvatu (r), tontkahvatu*, tuhkkahvatu*.
raske: tinaraske (r).
kerge: sulgkerge*, õhkkerge*, eeterkerge*.
kõva: kivikõva (r), teraskõva*, teemantkõva*.
kange: keppkange*.
pehme: sametpehme*, tainaspehme*, villpehme*, sulg-
 pehme*, sammalpehme*.
külm: jääkülm (r), raudkülm (r) (,raudkülm vesi').
kuum, palav: tulikum (r), põrgupalav (r), saunpalav*,
 ahikum*.
sile: peegelsile*, jääsile*, klaassile*.
libe: jäälibe*.
kuiv: tolmkuiv*, tuhkkuiv(r).
märg: vesimärg (r).
vedel: vesivedel (r).
magus: mesimagus (r), siirupmagus*, suhkurmagus*,
 luulemagus (Wilde, Lunastus 104).
mõru, kibe: piparmõru*, sappmõru*.
hapu: äädikhapu*.
terav: nõelterav (r), ohakterav (r), naaskelterav*, jõhv-
 terav*.
sirge: küünalsirge*, nõörsirge*, keppsirge*.
kõrge: taevaskõrge*, pilvkõrge*.
sügav: merisügav*.
selge: päevselge (r) (mitte: päevaselge), hõbeselge (r),
 kristallselge (r), taevasselge*, vesiselge*.
puhas: kuldpuhas*, kristallpuhas*.
värske: kastevärske (kaste II välde) (Wilde, Lunas-
 tus 116), hommikvärske*.
nobe: välnobe*, kuulnobe*, noolnobe*, tuulnobe*.
vaikne: haudvaikne* (aga: hauavaikus).
tasane, vagune: hiirvagune*, peegeltasane*.
sitke: terassitke*.
õre: sõelõre*.
peen: niitpeen*, udupeenike*.
uus: tuliuus (r).
kallis: kuldkallis*.
ilus, kaunis: piltilus (r), ingelilus*, koitkaunis* (mitte
 ,koidukaunis' nagu Wilde Lunastus 138), kevadkaunis*.
kindel: surmkindel* (vrd. Saksa ,totsicher'), raud-
 kindel (r).
julge: lõvijulge*.
ümarmagune: keraümarmagune* (näit.: tal on peaaegu
 keraümarmagune pää).

paljas: puupaljas (r).

vihane: tulivihane (r).

truu: koertruu*.

vaikne, tüün: peegelveikne*, peegeltasane*, lina-
vaikne (r), rasvtüün* (meri), siidvaikne* (vesi).

vaba, prii: lindvaba* (vrd. Saksa ,vogelfrei').

rumal: lammasrumal*.

vaene: verivaene (r).

otse: noolotse*.

kindel: kaljukindel (r).

Nende lisaks võiks muidugi veelgi sõnu leida, mida meie kirjanikkude leidlikkus ei viivita tegemast, sest need on stiilile õige kasulikud sõnad: selle asemel et ütelda ,õle karva kollane' või ,kollane kui õlg', ,puhas kui kuld, kerge kui sulg, pehme kui vill', on teatavil korral (nimelt nimisõna epiteedina) mõnusam ütelda ,õlgkollane' (riie), ,kuldpuhas' (hää), ,sulgkerge' (keha), ,villpehme' (voodi).

Sellesse liiki — nominatiivne substantiiv + adjektiiv — kuuluvad ka need juhtumised, kus substantiiviga tähendatakse, mille poolest, mis suhtes (въ какомъ отноше- нии) adjektiiviga tähendatud omadus esineb. Ja sääl on sellest kategooriast meie teada ainult üks nominatiivse liitumise juhus olemas: *teguvõimas* (s. o. võimas teo poolest), ja selle eeskujul ka *tegurõõmus*. Muidu tarvitatakse siin harilikult genetiivi: ,suleosav, loomu-, kohusetruu, sõiduvalmis, löögivalmis, teenistusevalmis (öeldakse siiski ka teenistusvalmis, sest et -us sõna; v. lk. 23). Aga ka ,teovõimas' olen ajalehtedes silmanud. Nagu näha, on need sõnad kõik kirjakeelist, raamatulist algupära; rahvakeeles ei leidu meie teades ühtegi näitust. See paneb oletama, et kogu nähtus on haritlaste keeles tekkinud ja nimelt Saksa keele eeskujul, mida ka vastavad Saksa sõnad ,tatkräftig, tatlustig, federgewandt, pflichtgetreu, dienstfertig', tõendavad.

Et enamuses niisuguseid sõnu genetiivne liitumine kord viisiks saanud, siis vaja see reeglilis tunnistada ja siis peab järjekindluse pärast ka olema ,teovõimas'.

III. adjektiiv + adjektiiv.

(adverbiaalne nominatiiv)

Adjektiivi lähema määravana nominatiivsel kujul ei esine mitte üksnes nimisõna, vaid seks võib olla ka teine adjektiiv. Sellest pakub keel mõndagi näitust. Nii kõnel-

dakse: ,kole jämedad puud, hirmus kõrged lained, põhjatu sügavad järved, määratu laiad sood, otsatu suured metsad', kus sõnad ,kole, hirmus, põhjatu, määratu, otsatu' siin neile järgnevaid adjektiive lähemalt karakteriseerivad. Need sõnad on kahtlemata täiesti rahvakeelist algupära, samuti kui ka ,kibehapu, hapumagus, magushapu, kurikaval, piklik-ümmargune', ja värve määrates, valkjas-hall, kollakas-punane, rohekas-sinine, helepunane, tumeroheline, tuhkurhall' (kui need viimased mitte diglottide keeles ei ole tekkinud). Arvatavasti on Saksa keele eeskujul moodustatud ,hulljulge (tollkühn), halenajakas', mis seega enam uuemas haritlaste keeles on tekkinud. Puhtasti kirjanduslikku algupära on ,kurbkuulus, sügav-tõsine, sõbralik-lahke, häatahtlik-pilkav, kohutav-suur, vastik-inetu¹⁾ jne., nagu neid uuem kirjakeel armastab luua.

Siin karakteriseerivad sõnad ,kole, hirmus, põhjatu, määratu, otsatu, kibe, hapu, magus, kuri, piklik, kollakas, hele, hull, hale, kurb, sügav, lahke' jne. neile järgnevaid adjektiive lähemalt, kus juures nad ise alati nominatiivis püsivad, esinegu järgnevad adjektiivid missuguses kaasuses tahes: hirmus kõrge, hirmus kõrges, hirmus kõrgelt, hirmus kõrgete jne., vii et sarnast nähtust võiks adverbiaalseteks nominatiiviks nimetada.

Nominatiivi asemel tarvitatakse mõnedest sõnadest sagedamini, või pea ainuüksi adverbi: ,sõbralikult lahked pilgud, kohutavalt imelikud olevused', ja samuti: ,sügavalt tõsine, häatahtlikult pilkav, üllatavalt haruldane, pahatahtlikult ironiline, tähelepandavalt ilus, vastikult inetu, läbilõikavalt vali, elegandilt sihvakas, haruldaselt kõrge, äärmiselt tihe' jne.

Mis vahe aga oleks nominatiivse ja adverbiaalsete konstruktsiooni vahel? Kas on täiesti üks kõik, kas ütelda ,sügav-nukrameelne' või ,sügavasti nukrameelne'?

Mulle näib, et siin mingi vahe on olemas, ja kui see paiguti küllalt heljuv ja ebamäärane, siis võiks ja tuleks seda teadlikult pretsiseerida. Selle vahe võiks järgmiselt ära määrata:

---

1) Ortograafia suhtes valitseb siin teatav mitmekesisus: 1. kirjutatakse kokku ,hulljulge, kurikaval, hapumagus, helepunane, kurbkuulus', kus sõnad tunduvad täiesti ühte sulanud olevat üheks lahutamata mõisteks; 2. harilikult lahusmärgiga: kollakas-punane, piklik-ümmargune, sügav-tõsine (ka sügavtõsine) sõbralik-lahke jne., kus sõnad pikemad ja enam juhuliselt koos; 3. lahus kirjutakse niisugused sõnad kui ,kole, hirmus, määratu, otsatu, põhjatu', mis omaduse kraadi määravad.

Kui üks adjektiiv teise külge nominatiivselt liitub (ortograafiliselt võivad nad ju ka lahus olla), siis on need kui kaks ühtesulanud, üheks koguaimeks liitunud sõna, mis atribuudina ühiselt substantiivi karakteriseerivad, s. o. eelmine adjektiiv määrab küll mingi adverbiaalina teise laadi, oleku või intensiteedi, kuid ühtlasi ta tundub ühes sellega ka otsekohe substantiivi kohta käivat ja seda iseloomustavat. Näit. lauseis: ,ta silmade sügav-nukrameelne ilme' — ,ta pühalik-tõsine pilk'. Siin see tähendab ilmet, mille nukrameelsus ühtlasi ka täis sügavust on, ja pilku, mis tõsine ja pühalik ühtlasi.

Adverbiga selle vastu tahetakse ainult üksi ad j e k t i i v i kujutada, toonitatakse selle laadi, kuna substantiiv, millele see adjektiiv atribuudiks, nagu kõrvale, väljaspoole vaatepiiri jääb: ,ta sügavalt (-sti) nukrameelne pilk'; siin tähendaks ,sügavasti' ainult seda, et pilgu nukrameelsus väga suur oli, ilma et pilk ise selle läbi uut varjundit võidaks; ,sügavasti nukrameelne' oleks seega = ,väga nukrameelne'.

See adverbiaalne konstruktsioon esineb iseäranis siis, kui mõlemad adjektiivid on eri liiki, disparaati kategooriat, s. o. järgmine adjektiiv lausub küll mingit omadust, mis substantiivil on, kuid eelmise adjektiivi adverbiaalne vorm ei täienda või teisenda seda omadust mingi lisa varjundiga, vaid näitab ainult, mis oludel, kus kohas, mis moodi või mis tagajärjel jne. see omadus on tekkinud või esineb: ,ta õnnelikult (s. o. õnne kombel) tugev tervis'; võrdle sellega: ,ta õnnelik-mahe naeratus', samuti: ,ta pilkavalt viltune suu' (s. o. pilkamiseks viltu tõmbunud suu), aga: ,pilka-kahjurõõmulik ilme'; ,selle maja nagu pilkavalt tore sisseseade'; ,ta süütumalt vigased jalad' (s. o. süütumal kombel vigaseks saanud); aga: ,ta süütum-lapselik pilk'; ,tugevasti sensuaalne loomus'; aga: ,tugev-tüsedad kehad'; ,ta harilikult hoolas töö oli seekord vilets'; aga ,harilik-igapäevasest asjast'; ,ta inimlikult nõrk jõud', aga ,ta inimlik-lahke olek'.

Sõnades ,kole suur, hirmus kauge, põhjatu sügav, ilmatu pikk, määratu lai' jne. esinevad küll ka lihtsa omaduse kraadi tähenduses nominatiivsed adjektiivid (,kole, hirmus, põhjatu, ilmatu, määratu'), kuid need ei määra nõnda ütelda objektiivselt seda kraadi ära, vaid kujutavad eestkätt seda subjektiivist muljet, seda meeoleolu, mida mingi asjade omadused (suur, sügav, pikk, lai) meis äratavad. Nende analoogiale nõjades võiks otse reeglits teha, et ka kõigis muis sarnasis juhtumisis, kus omaduse äratatud s u b j e k t i i v i s t muljet avaldatakse, määrav adjektiiv võiks nominatiiv-

vis olla ja eriti veel kui need sõnad juba oma tähendusest niisugused on, mis subjektiivist tunnet või muljet tõlgitsevad, nagu imekspandav, tähelepandav, üllatav, kohutav jne.: imekspandav¹⁾ ilusad (ööd), tähelepandav julged (teod), üllatav osavad (võtted), kohutav kõrged (lained), kohutav tõsisel (seisukorras), pimestav valged (müürid). Ja üleüldse võiks reeglina formuleerida: kus järgneva adjektiiviga lausunud omadust mingi subjektiivse muljega lähemalt kujutatakse, mida ta äratav, sääl on adverbiaalne nominatiiv võimalik (lisanäitused allpool).

Ainus võimalik on adverb komparatiivi ees: ,tähelepandavalt suuremad anded'; ,tä võrratumalt parem tervis' (aga ,tä võrratu tugev tervis'). Ja samuti ka partitsiipide ees, mis veel mitte täiesti adjektiivide tähendust pole omandanud: ,tä sõbralikult naeratavad silmad'; ,selle otsustavalt astunud sammuga'; ,peenesti haritud maitse'; ,tahtlikult kõrvale heidetud asi'.

Mitte asjata ei soovita me niisugusel korral nominatiivseid konstruktsioone; neil oleks kahtlemata see tähtis hää külg, et nad keele eufooniale (ilukõlale), mille eest meil iseäranis vaja hoolitseda, jällegi väikse teenuse teevad: nende tõttu jääksid mitmed -lt lõpud, millest meie keel tüütuseni kubiseb (samuti kui -st lõpust) ja mille rohkus keele kuivaks ja karedaks teeb, ära. Kuidas kõlaline külg nominatiiviste adjektiivide läbi võidab, paistab järgmiste lausete võrdlemisest: ,sellest imekspandavalt elavast lapsest' ja ,sellest imekspandav elavast lapsest'; ,nendelt vastikult inetutelt loomadelt' ja neilt vastik-inetumilt loomadelt'.

Iseäranis tundub seesugune nominatiivne konstruktsioon vajalisena, kui määratav adjektiiv adverbil kujul esineb, sest muidu tuleks kaks adjektiivil adverbil järge mõöda (mis enamasti mõlemad lt-lõpulised, sest -sti lõpp esineb harva): (tä naeratas) sõbralik-lahkelt (vrd. sõbralikult-lahkelt), pühalik-tõsiselt (vrd. pühalikult-tõsiselt), üllatav ilusasti (vrd. üllatavalt ilusasti), otsustav-kindlalt (vrd. otsustavalt-kindlalt), häatahtlik-pilkavalt (vrd. häatahtlikult pilkavalt), kõrk-uhkelt (vrd. kõrgilt-uhkelt), nukker-tõsiselt (vrd. nukralt-tõsiselt). Ja üleüldse näibki niisugustes adverbühendustes enam kalduvust olevat nominatiivil tarvitada. Ja ka muidu tunduvad nominatiivsed liitumised niisugusel korral nagu elegandimad olevat.

---

1) Seda liiki nominatiivseid adjektiive võiks ka lahus kirjutada.

On kord rahva- ja praeguses kirjakeeles niisuguseid nominatiivseid konstruktsioone olemas ja on sest keelele igapidi kasu, siis tuleks nende tarvitust olevate analoogiate järele veelgi suurendada, nii et need meile täitsa omaseks ja üleüldiseks nähtuseks saaksid. Toome ülemal antud nähtuste lisaks veel mõned, neid adjektiivide tüve kuju ja lõpu järele korraldades.

Kui kord ,hulljulge, kurikaval', siis ka ,õrn-kahvatu (nägu), arg-rahutumad (pilgud), tark-tõsised (silmad), külmetavad (ilmad), peen-intelligendid (inimesed)' jne.

Sõnade ,kole suur, helekollane, kibehapu' analoogial ka ,mahe-nukra (naeratuses), tuse-tugevad (kehad), vingekülmad (tuuled), vänge-rasvasest (lihast)' jne.

,kollakas - punane' eeskujul ka ,kentsakas - väledad (liigutused), naljakas - kirjud (ülikonnad), upsakas - uhkel (üles astumisel), kiusakas - tigelad (toonil), hoolikas - puhta (tööga)' jne.

,magus-hapu', ,hirmus vihane' eeskujul: ,valus-traagiline, õel-pilkeline, hämar-kauged (kujud), rõõmus-rohelises (looduses), rammus-ümmarguse (tooniga), rumal-kidsid (inimesed)' jne.

,piklik-ümmargune' lubab ka ,ebaloomulik-kahvatumad (huuled), elumehelik-viisakalt, eeterlik-kergelt, elajalik-tooresti, emalik-hellalt, erandlik-ilusa (käekirjaga), (aga: ,see kord oli ta käekiri erandlikult (= erandi kombel) ilus, kuna see harilikult oli inetu), etteheitlik-nukralt, ettevaatlik-kavalasti, häbelik-kohmetumalt, häätahtlik-pilkavad (märkused), idiootlik-rumalad, imelik-salapäraselt, inglilik-ilusad, iseäralik-salapäraselt, iseäralik-vaiksed, jantlik-labane, jumalik-ilusad, kaastundlik-lahkelt, kaeblik-nukralt, kannatlik-vaikse (loomuga), kartlik-küsivad (silmad), kassilik-graatsiliste (liigutustega), kirglik-vägevalt, kramplik-ägedasti, kuninglik-uhkesti, lapsik-naivne, linnalik-elegandilt, lustilik-elavalt, luulelik - ilus, majesteetlik - ülevad, marmorlik - kahvatumad (näod), masinlik-täpikäältselt, mehelik-kindla (iseloomuga), meisterlik - osavasti, metsik - valju (kisa), murelik - tõsiselt, neitsilik-puhtad, nooruslik-ilusad, närvlik-kärsitumalt, nõidlik-armas (Wilde, Lunastus 127), paradiislik-kaunid, pidulik-rõõmsas (tujus), piinlik-rõhuvas (meeleolus), pühalik-tõsiselt, petlik-ilusad, realistlik-üksikasjalised (kirjeldused), silmakirjalik-vagad, tagasihoidlik-viisakasti, tontlik-õudne, trotslik-uhkesti, tähelepanelik-lahkesti, unenäolilik-ilusad, ärimehelik-kavalasti, ümarik-pehme (Wilde, Lunastus 126), nukrameelse (ilmega), ebaloomulik-kahvatumad (huuled), juma-

lik-ilusa (näoga), taevalik-ilusad (helid), realistlik-üksikasjalised' (kirjeldused).

Järjekult peaks niisugusel korral ka sõna ,võimalik' nimetavas esinema: ,ta püüdis võimalik odavasti ära elada, nad katsusid sääal võimalik ettevaatlikud olla' (vrd. Soome ,mahdollisimman varovaiset', kus niisugusel korral genetiiv meie nominatiivile vastab).

,sügav-tõsine' analoogial, mis vähemalt kirjakeeles üleüldiselt tuttav, ka ,igav-ühetoonilisest (elust), lodev-lai-sas (seisendis), läbilõikav-valjul (häälel), otsustav-kindla (tooniga), kosutav-värskes (õhus), julgustav-elurõõmsa (tooniga kirjutatud raamat), nõiduv-ilusa (pilguga), imekspandav suured (õunad), uimastav-magusad (lõhnad), vangistav-ilusad, üllatav-imelikud (asjad), pääletükkiv-viisakalt, naerdav-väiksed' jne.

,põhjatu sügav' eeskujul ka kõik muud -tu sõnad: ,võimatu laiad (kübarad), armetu viletsad (olud), kohmetu aeglased (liigutused), vallatu elaval (olekul), võrratu ilusad (juuksed), kõhetu peenikese (kehaga), kärsitu nobedal (liigutusel)' jne. ¹⁾

Ka v õ õ r a k e e l s e d sõnad: elegant-saledad (kehad), grotesk-koomilised (liigutused), intelligent-suursugused (jooned), modern-elegantid (kübarad), kokett-elavalt, intiimkoduselt' jne.

-ne sõnad. Erandlikus seisukohas on ne-lõpulised adjektiivid. Neist näib adverbialne nominatiiv ainult siis olevat võimalik, kui järgmine adjektiiv ainsuse nominatiivis, sest niisugusena tuleb igatahes mõista järgmisi üsna harilikka, vähemalt igapäevases kõnekeeles, ütlemisviise: ,jaine külm tuul' s. o. jäise külmusega tuul, haruldane ilus käekiri, haiglane hell enesearmastus' jne. Muis kaasustes aga on praeguse keelepruugi järele nominatiiv võimatu; selle asemel tarvitatakse adverbi vormi: ,jäiselt külmad tuuled, haruldaselt ilusa käekirjaga, haiglaselt hellast enesearmastusest' ²⁾.

1) Siia kuuluvad õigusepoolest ka -mata-lõpulised deverbalsed adjektiivid, nagu kirjeldamata, ootamata, kuulmata, ettekujutamata, arvamata' jne., mis harilikult ei deklinceeru ja ka muidu adverbidena fungeerivad, nii et nende kohta mingit vankumist ei võigi tekkida; näit.: ,kirjeldamata kaunid, ettekujutamata ilusad, kuulmata kõrged, arvamata suured, väljakannatamata tigidad', jne. Hukka mõista tuleb niisugusel korral adverbiline -talt lõpp, mis juba iseendast halb moodustus: ,ettekujutamata ilusad, väljakannatamata tigidad'.

2) Rõhk on siis ikka esimesel sõnal, s. o. adverbialsel nominatiivil.

Kuid ainsuse nominatiivigi ees on kirjakeeles adverbilise vormi üldisem, nagu see üldise kalduvust avaldab adverbialise nominatiivi asemel adverbilise tarvitada: „ülemeelseit elav (tuju), mehiselt kindel (esinemine), äärmiselt selge (käekiri), energiliselt terav (nina)“ jne., samuti ka „jäiselt külm (tuul), haruldaset ilus (käekiri), haiglaselt hell (enesearmastus)“.

Küsimus on nüüd, kuidas siin õigekeelsust korraldada ja ära määrata. Kas peab praeguses pruugis püsima või oleksid ka uuenduslikumad lahendused võimalikud?

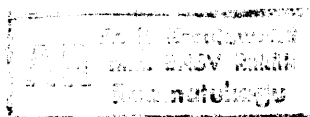
Kas näituseks ei oleks võimalik ka siin adverbialist nominatiivi järjekindlasti ja täies ulatuses tarvitada, s. o. kõigi kaasuste ees: „jäine-külmad (tuuled), haruldane-ilusate (ilmade), äärmine-selgeid (jooni)“? Iseäranis oleks see adverbilise ees hää: „haruldane-ilusasti, äärmine-selgesti, ebamäärane-nukrasti“. Tõsi küll, see tundub meie praegusele keeletundele võõrastav ja imelik. Kuid sellega võiks ära harjuda, sest et muulõpulised adjektiivid seda harjumist oma analoogiaga edendavad.

Õeldakse vahest, et -ne lõpp, samuti nagu see muis nominatiiv-ühendustes omal nominatiivsel kujul ei liitu, vaid s-lõpulise konsonanttüvena (s. o. näit. mitte „venestamine-poliitika“, vaid „venestamispoliitika“), samuti ka adverbialises nominatiivis mitte -ne, vaid ainult -s lõpp peab olema, seega: „haruldane-ilusad, äärmis-selged, ebamäärane-nukrasti, energilis-teravad“ jne.

Seda s-tüvelist liitumist oleme küll harjunud nägema neis juhtumistes, kus ainult kõrvuseisvate, ühevääriliste sõnadega, kaksik- ehk kolmik-adjektiividega tegemist, nagu: „traagilis-koomiline, muusikalis-kirjanduslik, füüsilis-keemiline, kultuurilis-sotsiaalne, ajaloolis-filoloogiline, muusikalis-draamatilis-kirjanduslik, müütilis-heroilis-allegoorilis-ajalooline“¹⁾ jne. Kuid adverbialises mõttes tundub s-lõpuline vorm niisama harjumatu ja võõrastav kui -ne, iseäranis -ane ja lühemist -ne sõnust, näit. „haruldane-suur, erakordis-kõrge, kodus-mõnusasti“ (võrd. „kodune-mõnusasti“). Viimane („kodus-mõnusasti“) oleks otse arusaamatu.

Soome keeles on teatavasti nominatiivi asemel adverbialne genetiiv: „harvinaisen kaunis, äärmäisen selvästi, epämääräisen pitkät“. Vahest võiks seda Eesti keeles just

1) Muulõpuliste adjektiivide juures langeksid kaksik-adjektiivid ja adverbialised nominatiivid kujuliselt ühte: „realistlik-objektiivne“, ja „realistlik-kuiv“. Kuid üks ole ju mõlemad liigid vahel mõtteliseltki nii lähedal üksteisele, et raskeks saab kindlat vahet teha.

-ne sõnust tarvitada? See leiaks ka ühest eht-rahvakeel-
sest analoogiast tuge: ,punase kirju'. Selle eeskujul: ,harul-
dase ilusad, äärmise selged, energilise teravad, koduse-
mõnusad'. Kuid teiselt poolt seegi võimalus ei tundu vä-
hem võõrastavam meie keeletundele, ja teiseks, mis veelgi
tähtsam, teeks adverbiaalne genetiiv -ne sõnus, kuna muis
adverbiaalne nominatiiv, kogu nähtuse asjata keeruliseks,
dualistlikuks.

Keeletunde seisukohalt tundub uuenduse võimalustest
ne-lõpuline nominatiiv siiski vahest kõige vähem võõ-
rastav, olgugi et see grammatiliselt üheski analoogias ei
põhjene.

Eriti oleks ta adverbides kõlalisel hää, sest et
adverbi lõppude lähene kordumine ära jääb: ,ühetooniline-
igavalt' (vrd., ühetooniliselt-igavalt', kus kaks sõna järge-
mööda -lt-ga lõpevad), ,õrnatundeline-tagasihoidlikult' jne.
Teiselt poolt ärgu jäägu ka varjamata, et niisuguse adver-
biaalse nominatiivi juures kaks ne-lõpulist sõna võib järge-
mööda juhtuda, mis ka kõlalisel just soovitav ei oleks:
õhuline-graatsiline (liigutus)'.
Silmas pidades kõigi nende ettepanekute uudust, har-
jumattust ja varjukülgi, jätan -ne sõnade adverbiaalse no-
minatiivi küsimuse esialgu lahtiseks, soovides, et see ka
teiste poolt harutamist ja läbikaalumist leiaks.

Adverbiaalse nominatiivi kohta olgu lõppeks veel see
üleüldine märkus tehtud, et see nominatiiv sugugi mitte
adverbi tarvitamist välja ei sule. Viimast tuleb tarvitada,
kui, nagu juba ülemal seletatud, tahetakse adverbilist vahe-
korda iseäranis toonitada ja eriti kui seejuures mitte sub-
jektiivist mõju ei kujutata, vaid see vahekord täitsa reaal-
selt, objektiivselt ära määratakse. Nii ütleksime ,ideaalselt
puhas vesi', kui sellega laboratoorses, keemilises mõttes
täitsa puhast vett mõtleme; aga ,ideaalne-puhhas vesi', kui
sellega ainult tahame küsimuses olevale veele subjektiiv-
selt kiitva epiteedi anda.

Mitmed adjektiivid oleksid seega oma tähendusliku
laadi tõttu niisugusil korral ainult, või peaaegu ainult
adverbidena võimalikud, nagu: ,keemiliselt puhtad
ained, sisemiselt tasakaalutu iseloom, kirjandusli-
kult vääritu teos, ajalooliselt kindlad tõeasjad, kee-
leliselt vigane stiil, kutseliselt koolitamatu inimene,
igavesti rohelised puud'.

Suur hulk adjektiive võib aga adjektiivi ees nii hästi
adverbi kui nominatiivi vormis esineda, seda mööda kas

on mõeldud lihtne objektiivne määrus või järgneva adjektiiviga lausunud omaduse subjektiivne mõju, varjund, kraad, kus juures mõlemad adjektiivid peaaegu mingisuguseks kaksikadjektiiviks ühte sulavad: ,m a t e m a a t i l i s e l t s i r g e j o o n' (vrd. Soome ,matemaattisesti suora viiva'), aga ,m a t e m a a t i l i n e - k u i v i s e l o o m'¹⁾ (vrd. Soome ,matemaattisen kuivahko luonne'), ,t e o r e e t i l i s e l t ö i g e p ö h j u s m ö t e' (vrd. S. ,teoreettisesti oikea periaate'), aga t e o r e e t i l i n e - t a r g u t a v v a i m' (teoreettisen järkeilevä henki'), ,t ä p i p ä ä l - s e l t s a m a s u g u n e n ä h t u s', aga ,t ä p i p ä ä l n e - k i n d e l l i i g u t u s' (täsmällisen varma liike'), ,l ü ü r i l i s e l t k ö r g e v ä ä r t u s - l i n e t e o s', aga ,l ü ü r i l i n e - s o e s t i i l', ,l u u l e l i s e l t v ä ä r i t u l u g u l a u l', aga ,l u u l e l i n e - i l u s m a a k o h t'²⁾, ,t a k ö n e l e s l o o g i l i s e l t ö i g e s t i', aga ,t a k ö n e o l i l o o g i l i n e - s e l g e' (Soome loogillisen selvä').

Veel mõned näitused ne-adjektiividest adverbiaaliste nominatiividena: ,r o m a n t i l i n e - i l u s k o h t, p a t e e t i l i n e - i l u k ö n e - k a s l a u s e, ü h e t o o n i l i n e - i g a v t ö ö, g r a a t s i l i n e - p a i n d u v k e h a, p l a s t i l i n e - i l u s l i i g u t u s, n ä r v i l i n e - ä g e s h e s t, n a e r u v ä ä r i l i n e - v ä i k e k ä s i, u u d i s h i m u l i n e - k ü s i v p i l k' (aga ,uudishimuliselt küsiv', kui ,küsiv' mitte adjektiiv, vaid partitiibi tähenduses); — ,s a l a p ä r a n e - t u m e k a u g u s, s u u r e p ä r a n e - k ö r g e e h i t u s (vrd. Soome ,suurenmoisen korkea rakennus'), p ö ö r a n e - k i i r e s ö i t, k a h t l a n e - k u u l u s i s i k' (s. o. kahtlase, halva kuulsusega); — ,p a s s i i v n e - a l l a h e i t l i k'³⁾ i s e l o o m, n a i i v n e - r u m a l k ü s i m u s'.

IV. omadussõna + nimisõna.

Nominatiiviste liitumiste hulka kuuluvad lõppeks ka need juhtumised, kus adjektiiv substantiivi ees, mida ta määrab, deklioneerimata kujul esineb ja sellega nagu üheks sõnaks on kokku sulanud, mispärast neid harilikult kokku kirjutataksegi: *kuritegu* (gen. ,kuriteo', mitte ,kurjateo'), samuti *häätegu*, *laiskvorst* (gen. ,laiskvorsti'), samuti *vedelvorst*.

1) Siin tarvitan tahtlikult ne-lõpuliselt adjektiive, et neid harjutaks adverbiaalse nominatiivina nägema; päalegi ei käi see sel korral, kui järgmine adjektiiv ka ainsuse nimetavas, olevale keelepruugile vastu.

2) Et siin just adverbiaalset nominatiiv võimalik, paistab sellest, kui -line asemele -lik võtta: ,luulelik-ilus, loogilik-selge, lüürilik-soe, romantlik-ilus, graatsilik-paindub, uudishimulik-küsiv' jne. Teatavasti aga soovitate neis sõnuses -line lõppu.

3) Vahest võiks niisugusel korral -iivne sõnust -ne ära jääda: ,passiiv-allaheitlikult, naiiv-rumalad'.

Eht, põliseid rahvakeelseid sõnu sellest liigist ei näi kuigi palju olevat; enamasti on need hilisemat ja koguni kõige uuemat algupära. Põlisteks rahvakeelisteks võib pidada sõnu niisuguseid kui *täiskuu*, *poolkuu*, *liignimi*, *väärnimi*, *väärjumal* (kui ,pool, väär ja liig' adjektiivideks käsitada).

Praeguses rahvakeeles on need enamasti kokkuliidetud sõnad, mis sünekdochi kaudu isikut tähendavad, enamasti halvaks panevas mõttes: *paksmagu*, *pikkjalg*, *kõverjalg*, *laihabe*, *tõrgeskael*, *laiskvorst*, *vedelvorst*, *lollpää*; — *laiuss*.

Mõnel sõnal on seesuguse liitumise jaoks lühem (substantiivse tähendusega) vorm olemas: sõnast ,punane' — ,puna', sõnast ,sinine' — ,sini': *punapõsk*, *punahuul*, *sini-silm*, *sinitaevas*, *sinilill*, *sinilained*¹⁾; sõnast ,pisikene' — ,pisi': *pisielukas* (mis küll kirjakeelne sõna, kuid ta leiab endale mingisuguse analoogia rahvakeelses sõnas *pisitillukene*).

Mitmed rahvakeelsed sõnad avaldavad selle poolest vankuvust, s. o. ei ole adjektiivi deklioneerumattuses järjekindlad, sest öeldakse küll ka *võõras-emalt*, *võõras-isast*, kuid rahvas kõneles vist üleüldisemalt *võõralt emalt*, *võõrast isast*, ja kui ma ei eksi, on vormid *võõrasisast*, *võõras-emalt* enam uuemat, teadlikku, kirjakeelist algupära; „Postimehes“ nr. 127 (a. 1914) leidsin koguni ,võõraslastena' ja arvan, et seesugune pruuk (*võõras*-niisugusel korral deklioneerimata) tuleks normaalseks ja reeglipäraseks tunnistada. Samuti on lugu sõnadega *lesknaine*, *leskmees*, *leskkogudus*, kus sõna ,lesk' deklioneerib ja deklioneerumata jääb. Siingi tuleks ,lesk'-sõna deklioneerumattus reegliks teha: *lesknaised*, *leskmehed*²⁾.

Ka ,vana' deklioneerumattus sõnades *vanaema*, *vanaisa*, *vanamoor*, *vanasõna* on kirjakeelist laadi ja võiks selle nii jätta.

---

1) Kas ei võiks nende eeskujul ka paarist muust värvi tähendavast sõnast niisugusel korral lühemat vormi tarvitada? Sõnast ,kollane' on see olemas — *kolla-* (mis õigupoolest küll genetiiv sõnast *kold*, v. Wied.), mis esineb sõnades *kollatõbi*, *kollanokk*; nende eeskujul ka ,küpse rukki *kollapõllud*' ; ,sügiseseid *kollametsad*' ; *kollakiharad*. Samuti võiks eelmiste analoogial sõnast ,roheline' oletada vastava vormi *rohe-*, ja nii saaks ütelda ,määratuma mere *rohevood*' ; ,ta süvenes põlise metsa *rohepadrikusse*'.

2) Kui ,lesk' substantiiviks käsitada, siis käib ,leskmees', ,lesknaine' esimese suure liigi alla.

Õige üleüldiselt jäetakse adjektiiv deklioneerimata rahvakeelses sõnas *noorherra* (,noorherrale, noorherraga, noorherrad'), ehk küll ka öeldakse ,nooreherrale, nooredherrad', või käänetes ainult ,noore-: ,nooreherrale, nooreherralt', nooreherrad' jne. Kus ,noor' kunagi ei deklioneeru, on *noorsand* (lühendus sõnast *noorisand*): ,noorsandid'. Selle vastu deklioneerub ,noor' sõnades *noormees*, *noorsugu* (ainult ainsuse alaleütlevas võib -le ära jääda: ,nooremehele, nooresoole'.

Siia kuuluvad ka niisugused adjektiivid, mis ainult nominatiivis esinevadki, s. o. üleüldse ei deklioneeru. Niisugused on *valmis*,¹⁾ *päris*, *väärt*, *eht*, *liht*, *toppel(t)*, *võlts*: ,valmis tööd, päris rahvale, väärtpaberid, väärtasjad, ehtklaasid, liht soldatid, toppelnumbrid, võltshambad'. Nende sõnade (pääle ,valmis' ja ,päris') deklioneerumattus nähtavasti johtub²⁾ nende võõrakeelsest algupärasest, sest võõrakeelseid adjektiive üleüldse ei taheta häämeelega deklioneerida, nagu seda veel mõned muudki rahvalikud, aga kirjakeelele labaseks peetavad laensõnad näitavad, nagu *prostoi* (inimesed), *sakasnoi* (kirjad), *miravol* (kohtud), *undrehti* (asjad), *akuraat* (tööd) jne.

See kalduvus võõrakeelseid adjektiive deklioneerimata olla tuleb veelgi intensiivsemalt meie haritlaste juures nähtavale, kes harilikult kõnelevad ,*modern* mööblid, *spetsiell* uurimised, *sentimentaalsed* viisid, *intelligent* inimesed, *passiiv* iseloomud, *intiim* meeolud, *naiiv* küsimused, *korrekt* tööd, *kokett* naisterahvad.

Kas niisugust kalduvust hääks ja õigeks tunnistada, on küsimus, mille harutamise ja otsustamise siin kõrvale jätame; konstateeritagu ainult, et praeguse üleüldise ajalehe-õigekeelsusega tendentsid seda mitte ei näi tunnustavat ja üleüldse deklioneerimist püüavad läbi viia: ,*modernid* mööblid, passivsed iseloomud, intiimid meeolud, spetsiaalsed uurimised, sentimentaalsed viisid, korrektid tööd' jne.

Mõned võõrakeelsed adjektiivid võiksid vahest siiski, olevale, tõsi küll, germanistlikule pruugile järele andes, teatavil juhtumisel deklioneerimata lühendatud kujul liituda, eriti -aal ja -aar (-äär) sõnad, ja nimelt siis kui nad substantiiviga püsivaks ühiseks aimeks sulanud: *spetsiaal-arst*, *normaalolud*, *normaal-aeg*, *reaal-poliitika*, *reaal-olud*, *reaal-*

1) ,valmis' esineb mõnes murdes veel osati deklioneeruvana; vrd. ka Suitsu ühes luuletuses („Lõpp ja algus“): ,Olge valmid'.

2) tuleb (mingist põhjusest).

kool, elementaar-teadmised, elementaarkool, distsiplinaar-karistus, universaal-abinôu jne.

Suurem hulk eestikeelseid adjektiiv - substantiiv - nominatiivseid ühendusi on kahtlemata uuemat algupära ja avaldab hariduse ning diglottide keele mõju, nagu *kurbmäng, priinimi, suurvürst, vabariik, pikksilm* jne., millest paljudele silmanähtavalt on eeskujuks olnud vastavad saksa-keelsed sõnad, kus ka adjektiivid deklioneerimata (näit. ‚Grossfürst‘).

Iseäranis on neid uuem ja nimelt kõige uuem kirja-keel loonud kõiksugu kultuurmõistete ja tehnilise terminoloogia jaoks, jälle pääasjalikult Saksa keele eeskujudele nõjades.

Nii on ilmunud sõnad niisugused kui *kiirrong, kiirpress, julgeolek, puhaskasu, kaunishing* (Schönggeist, nähtavasti enam Soome ‚kaunosielu‘ eeskujul), *kalliskivi, kôverjoon, pikkruut, vildakruut, längruut* (romb), *Teravmägede saar* jne.; iseäranis sõnade ‚suur‘ ja ‚väike‘ abil: *suurlinn, suurmaaomanik, suurkapital, suurkauplus, suurpõlluharija, suurrahvas, suurriik, suurtööstus; väikelinn, väikekaupleja, väikerahvas, väikemaaomanik* ¹⁾. Soome keele eeskujul võiks ‚suur‘-sõna abil veel paar hääd uut sõna moodustada: *suurmees* (s. o. tähtis mees: ‚iga rahvas austab oma suurmehi‘), *suurteos* (tähtis teos, nagu näit.: ‚Kalevipoeg on Eesti rahva suurteos‘), *suurtöö*. Võiks moodustada veel *suurtee, suurmeri, suur(maa)ilm* (järjekult ‚suur(maa)ilma daam‘ pro ‚suureilma daam‘. Olgu tähendatud ka, et järjekindlasti *suurtükid*, mitte ‚suured-tükid‘.

Ka sõnu *uus, noor, vana, kõik* (=pan) on uuemas kirjakeeles hakatud nominatiivselt deklioneerimata kujul liitma: *uusromantism, nooreestlane, vanasoomlane, kõik-sakslus*. Samuti ka *tõsi* (kui seda adjektiiviks käsitada): *tõsivenelane* (s. o. tõsine venelane, истый русский). Selle analoogial võiks ütelda ka *tõsikristlane, tõsiisamaalane, tõsikarsklane*; Soome keele eeskujul vahest ka *tõsiluuletaja*, (tosirunoilija), *tõsikirjanik*. ‚Väärnime‘ analoogial oleks ka *väärkäsitus* (недоразумѣние).

Uueaegsemat algupära on kahtlemata ka omadussõnade *ülem, alam, parem* ja *pahem* nominatiivne liitumine substantiivide ja neist tuletatud adjektiivide külge: *ülem-*

1) Oleks hää, kui sõna ‚väike‘ võiks niisuguses ühenduses konsonanttüvelisena esineda ‚väik-‘: ‚väiklinn‘, ‚väikrahvad‘ jne.

õpetaja, alamõpetaja, ülemkoda, ülempreester (piiblis küll 'ülemad preestrid'), *alamkoda, alamväeline, parempool, pahempool, parempoolne, pahempoolne* ¹⁾).

Siia kuuluvad ka neoloogilised sõnaühendused *ühistegevus, kinnistäht*, kus *ühis-* ja *kinnis-* nähtavasti muud ei ole kui konsonanttüved sõnadest *ühine, kinnine* ²⁾. Nende eeskujul võiks ka 'välis-': *välispoliitika, välismaailm* (pro väline p., väline m.) ka *välisministeerium* (pro 'väliste asjade ministeerium'), ³⁾ samuti *nüüdisaeg, endisaeg*.

Niisuguste sõnade arvu, kus adjektiiv nimetavas käändes substantiiviga nagu üheks lahutamata aimeks on sulanud, peaks katsuma veelgi suurendada, sest nominatiivse kokkuliitmisega on siingi võimalik sõnakompleksile anda suuremat koospüsivust ja iseseisvamat füsiognoomiat, mis aime väljendust paremini eraldab ja individualiseerib. Nii pro 'üm(m)argune joon' — *ümarjoon*, pro 'võõrad sõnad' *võõrsõnad* (tähend. 'Fremdvörter'), pro 'võõrad rahvad' — *võõrrahvad*, s. o. kas niisugusel korral ei võiks as-lõpulised sõnad lüheneda ja oma kõige paljamas tüvikujus esineda? Samuti siis veel *võõrained, võõrkehad* (Fremdkörper); vahest siis ka 'võõrema, võõrisa' jne. Kui 'võõrsõnad' võimalik, siis loogiliselt ka *puhtkasu* (pro 'puhas kasu') *puhtteaduslik* jne., mida koguni tarvitataksegi, ehk see küll veel kirjakeeles ei ole pinda võtnud.

Ka e-sõnadest võiks niisugusel liitumisel lõppvokaal ära langeda, nagu selleks 'kiire' eeskuju pakub: *kiirrong*; järjekult ka: *sirgjoon, õigjoon* (pro 'sirgejoon, õigejoon') ⁴⁾, sest et see ka oma derivaatides kaob ('sirg|uma, õig|us'). Ja samuti kõigi muude seda tüüpi e-sõnadega, mille läbi mõnedki hääd ja mõnused sõnad juure saaksime: *kõrg-*

1) Niisugust ne-sõnade liitumise viisi -s abil on reeglikordselt tarvitatud Keemia sõnastikus: kloorishapu (Saksa chlorige Säure, Vene хлористая кислота), samuti salpeetrishapu, väävlisshapu jne.

Samuti ka Matematika sõnastikus: 'lähiskülg, lähisnurk, paarisnurk, ühtlasharuline' (равнобедренный).

2) Selle puhul olgu ka tähendatud, et 'sisemiste asjade ministeeriumi' asemel Soome eeskujul lühem 'siseministeerium' võiks olla.

3) Kas ei võiks poliitilisi erakondi tähendades hakata 'parempoolse' ja 'pahempoolse' asemel tarvitama 'paremik', 'pahemik', mis ühtlaste sõnadena suursugusemad kui kokkuliidetud (vrd. ka Soome 'oikeisto' ja 'vasemmisto'). Selle puhul olgu tähendatud, et kogu sõna 'pahem' ses tähenduses on õige naiivne ja abitu. Murretes on selle asemel eri tüvi olemas: vasak (om. vasaka ja vasam, om. vasama). Selle võiks ka kirja-keele tarvitusele võtta: vasakut (ehk vasamat) kätt. Soovitaksin koguni vormi 'vasem'. Vastav substantiiv oleks siis 'vasamik' (ehk 'vasemik').

4) Matematika sõnastikus antakse *õgujoon*.

hüpe, kõrghind, kõrglennukas (hochtrabend; näit. kõrglennukad|laused), *kõrgsündinud* (hochgeboren), *kergsport, kergvarustus, kergriistus* (sõjamees, легковооруженный), *kergusklik*, (aga 'kergeusuline', see on = kerge usuga, v. Joh. Aavik, -lik ja -line küsimus, lk. 6 ja 3) *raskvarustus, rasksport; valgained, kaugnägev, kaugnägevus* (selle vastand *lühinägev, lühinägevus*, sest kui kord sõnast 'pisike' on 'pisielukas', siis olgu lubatud ka sõnast 'lühine' liitsõnades *lühi-*, Wiedemannis antakse 'lühi' koguni iseseisva sõnana), võiks koguni adverbiaalselt: *kerглаaditud, kerглаaditav, kerгseletatav, kerгарusaadav, kerгloetav, kerгseeditav, raskseeditav* jne.

Ka Soome keel toetaks seda tendentsi oma analoogiaga, kus kaukonäköinen (tähend. kaugele nägev), mis eestifoneetiliselt vastaks sõnale kaugnägune; samuti valkonauha, oikotie jne.

Niisugused lühendused oleksid ülisoovitavad ja tarvilised keele niihästi puhtasti välise kõlavuse seisukohalt kui ka veelgi enam psüühiliselt kogu ütlemisviisi hõlpsamaks ja kokkusurutumaks tegemise seisukohalt. Ja üks meie keelearendamise tähtsamist ülesandeist peaks just seisma sõnade ja lausete lühemaks, kokkusurutumaks, seega hõlpsamaks ja mõnusamaks tegemises.

Lõppsõna.

Eelolevas esituses oleme püüdnud nominatiiviste liitumiste küsimust võimalik kõigekülgselt tähele panna ja läbi harutada ning kindlad reeglid üles seada ja ära määrata. Me oleme täitsa teadlikud puudustest, mis meie teost vaevavad. Nii oleks üksikute kategooriate ja alakategooriate eristamine võinud veelgi kaugemale viidud ja enam väljatöötatud olla.

Tahtlikult on siin puutumata jäetud muidu küll huvitav nominatiivse appositsiooni küsimus (näit. kas „kunstniku Laipmann’i“ või, kunstnik Laipmann’i), mida mujal eraldi mõtleme käsitleda.

Ekh küll meie püüe oli reeglitele võimalik rohkesti näitusi tuua, eriti rahvakeeliste sõnade poolest, on siiski võinud juhtuda, et mõnedki tüübilised ja tuttavad sõnad on kogemata kahe silma vahele jäänud¹⁾. Samuti oleks uute moodustatavate või ümbertehtavate nominatiivliitumiste hulk veelgi suurem võinud olla. Seda puudust oleme lõppu liidetud sõnastikus püüdnud vähendada, seda mitmete sõnadega täiendades.

Kuid üleüldse see ebatäielisus oli paratamata. Et täielisem olla, oleksime pidanud anduma liig kaua kestvile ja majanduslikult ülejõu kulukaile valmistustööle, mis kirjutuse kokkuseadmise ja avaldamise oleks määramata ajaks edasi lükanud, kuna meil keele praktilise korralduse mõttes praegu tähtis on teatavaid mõtteid ja ettepanekuid, mis juba praktika jaoks küllalt küpsenud ja välja töötatud, viibimata avaldada ja läbi harutatavaks esitada, sest keele korraldus on asi, mis ei pea liig pikale venima, vaid praegusest korralagedusest ja ebakindlusest vaja võimalik ruttu välja jõuda.

---

1) Nii on jäänud mainimata, kuidas samade sõnade nominatiivne ja genetiivne liitumine tähendusliku vahe on annud: *käsikiri* (рукопись, manuskript) ja *käekiri* (почеркъ); samuti *kunst-* (искусственный) ja *kunsti-* (художественный).

Lisa.

Nominatiiviste liitumiste alfabeetlik sõnastik.

Allolevaks sõnastikuks korraldatud nominatiivsed liitumised on enamasti need, mis eelolevas uurimuses näitustena esinevad. Kuid hää hulk sõnu on ka pärast kirjutuse enese äratrükkimist täienduseks sõnastikku paigutatud. Samuti leiduvad sõnastikus ka mitmed Wiedemanni sõnaraamatus esinevad nominatiivühendused, mida me tekstis ruumi säästmiseks ei tsiteerinud. Siiski kõiki Wiedemanni sõnaraamatus leiduvaid nominatiivühendusi ei ole me praktilistel põhjustel tarvitiseks arvanud oma sõnastikku võtta, sest et viimane pääasjalikult praktilist eesmärki taotleb: olla järelevaatamise ja kontrollierimise abinõuks, missugused sõnad nominatiivselt liituvad, peaksid liituma või võiksid liituda.

Märkide seletus.

Kui sõna ilma ühegi märgita, siis tähendab see, et sõna harilikule üleüldisele keelele omane.

w — haruldane või tundmata nominatiivühenduses, mis aga Wiedemanni sõnaraamatus on antud.

(r) — rahvakeelne või murdeline, kuid puudub Wiedemanni sõnaraamatus.

* — sõnakuju alles uus või värskelt moodustatud, kuid praktikas tarvitatavaks soovitav.

(?) — sõna nominatiivne liitumine praktiliselt küsitav, kahtlane.

M — Matemaatika sõnastikust.

G — Geograafia sõnastikust.

KP — Petrogradi üliõpilaste poolt välja antud keemia sõnastikust.

KT — Tartu keemia sõnastiku toimekonna poolt väljaantud sõnastikust.

A — Eesti Arstiteaduslisest Sõnastikust.

A.

aatomõpetus* KT
 aatomkaal* KP
 absatsaapad w
 aegleht (?)
 aegraamat w (?)
 aegsõna*
 aed- w. aid-
 ahikuum*
 aidkontsert*
 aidlinn*
 aidmaasikad*
 aidsohva (r)
 aidveer (r)
 aidvili*
 aidõunpuud*
 akvamariinroheline*
 alabastervalge*
 alamkoda, -väeline,
 -õpetaja jne.
 algaine, -haridus, -keel,
 -kool, -sõna, -rah-
 vas*
 alkoholkihvtitus*,
 -mürgitus*
 alumiiniumtaldrik*
 aluskuub, -palk, -põhi,
 -riie
 ametühisus (?)
 ametüstsõrmus*
 amiidühendus* KT
 arenemiskäik*
 arenemisvõimalus*
 armastusluule*
 arvsõna*
 arvustamisvõime*
 arvustusteos*, -võime*
 asfaltuulits*
 auklaul w
 aurlaev*
 aurmasin*
 aurvesi* KT
 aurveski*
 avaldusvõimalus*

B.

ballorkester
 baptistpiius
 bismutpäälistus*
 brongsstatuett*

D.

distsiplinaarkaristus
 Don-Juan-tüüp*

E.

eeterkerge*
 ehitusmaterjal
 ehitusmeister
 ehitustöö
 elamisõigus
 elatusraha
 elatusvõimalused*
 elektermasin*
 elektterraudtee*
 elektervalgustus*
 elementaarkool
 elfenbeinkamm*
 elfenbeinvalge*
 ellerhein
 elustamiskatse*
 ergutusauhind*
 esikteos*
 esimees
 esivanem
 ettevalmistustööd*

F.

fajansserviis*
 flanellpüksid

G.

gaasanalüüs* KT
 gaasvalgustus*
 gipskuju*
 graniitsammas*

H.

naakenrihter
 haavikseen w
 hammasluu* A
 hammaslüli* A
 haripunkt w
 haripuu w
 harivaod w
 hariduslooline*
 haridusminister*
 haridusolud*
 hariduspüüded*
 haridusselts (?)
 haridustöö*
 harjasrohi w
 harkjalg w
 harksaba w
 haudvaikne*
 heinputked w
 heinrohi w
 hermeliinkrae
 herrasmees
 herrasmaja
 hieroglüfkiiri*
 hiirhall*
 hiirvagune*
 hilissuvi*
 hilpharakas
 hingpakis (olema),
 -pakki (jäama) (r)
 hirsaid (r)
 hirvihammas
 hius-, v. juus-
 hoogratas w
 hoogrihm w
 hoovkoer w
 hoovraat w
 hulguskoer w
 hulgussipelgas w
 hulljulge
 hulknurk* M
 huntmasin w
 härghöövel (r)
 häätegu

hõbepeeker
hõbepulm
hõövelpink w
hüpoteeklaen*
hüüdsõna

I.

ilmutusraamat*
ilustustöö
ilveshein w
ingelilus*
Inglismaa
Inglistina
inimkond* (v. lk.)
inimelu*
inimjõud*
inimkogu*
inimlaps*
inimsüda*
inimtarkus*
inimtegevus*
inimõigus*
isamees
istvann*

J.

jaguvürst w
jaanistuli (r)
jalgpüü
jalgluu (?)
jalgnoot w
jalgratas
jalgraud*
jalgte
jalutuskäik
jalutusülikond
joodhape* KT
joonistustöö
joonpüü w
jootoru* KP
juhatuskiri
juhtjõud* A
juhtkiri
juhtpõhjus
juhtkond* (direkt-
sioon)
julgeolek
julgestiikk
juurvili
juuskull
juusliha
juusnoota vedama
(karvast tõmba-
ma) w
juussooned A
järelkond w

järelmaik
järelsõna
järeltulija
jääkülm
jäälibe*
jääsile*
jääroinas

K.

kaadervärk
kaalanalüüs* KP
kaapjalg w
kaastööline, -võitleja
kaasikpüü w
kaasikseen w
kadakkepp*
kaelkook
kaelkohus*
kaelkott
kahtlustamispuüded*
kaksiknumber, -täht,
-võitlus
kalevkuub*
kalivägilehm w
kallaspart w
kallingurkõide*
kalliskivi
kaltsvatt
kammerneitsi
kammerteener
kandluu* A
kanepkollane*
kantruut M
kardsepp
karihein w
karikakrad w
karikellad w
kariloom
karistussalk
karkjalg w
karmiinpunane*
karpkala
karskusküsimus*
karskusselts (?)
karskustegewus*
karvelajas, -loom
karvsaapad
kastevärske*
kasvatusteadus
kasvatustöö
katelsepp
kaubandusminister*
kaugnägev*, -vus*
kaunishing
kaupmees
kauphoov (?)

kederluu w
kederpüü w
keeleuendusliiku-
mine*
keelkond*
keelpill
keelpillmuusika*
keelpillorkester*
keerdtrepp
keerdülesanne
kelpkatus w
keräämmargune*
kergarusaadav*
-laetud*
-loetav*
-riistus*
-seedifav*
-seletatav*
-usklik*
-varustus* (w. lk. 40)

keripuud
keriskivid w
kettvöö
kevadtalv*
kibuvitskroon (?)
kibelkond
kihutuskõne
kihtvood w
kihlvedu
kihvhave
kihvhammas w
kiiktool
kiirkiri, -kirjutus
kiirpress
kiirrong
kikknina
kildsavi w
kilpkonn
kingissepp
kingnael w
kingsepp
kinnarlihas* A
kinnistähk G
kintspüks
kirikkond w
kirikkontsert*
kiriklugu*
kirjanduslooline*
kirjanduslugu*
kirjandusolud*
kirjandusteadus*
kirjastusolud*
kirjastusühisus
(-ühing)*
kirjutuslaud
kirjutusriistad*

kirjutustöö*
 kirsspunane*
 kiudliha* w
 kiudollus* KT
 kivikõva
 kivisaid (r)
 klantspesu
 klaverkontsert*
 klavermuusika*
 kloorhape (?) KT
 kloorishape (?) KT
 kloppliha w
 koerkanepid w
 koerputked w
 koertruu*
 koerustükk
 kohustruu (?)
 kohvipruun
 koitkaunis*
 kollanokk, -metsad*,
 -põllud*
 koldpruun*
 kolupää
 kolmikleping, -liit
 kolmjalg KP
 kolmnurk
 kolmnurklihas* A
 komistuskivi*
 kongnina
 konsonantlõpp*
 konsonanttüvi*
 kontjalg w
 kontmees w
 kontvõoras
 kontrollkommissioon
 kontsertklaver*
 kontsertsaal*
 kontsertsitter
 kontsertviil*
 koolmeister
 koonduskoht*
 korall-ehe*
 kordary w
 korkmatt
 korkvöö
 korraldustöö
 korterkamber w
 kraapraud w
 kratssalv
 kriipsmäär w
 kriipsmõõt w
 kreiskohus w
 kreiskool w
 kreislinn w
 kreisrihter w
 kriitjoonistus*

kriitpliats*
 kriitvalge*
 kriminaalkohus
 kriminaalromaani
 kristallklaas* KP
 kristallpuhas*
 kristallselge*
 kristallvesinik* KT
 kroomsaapad
 kroonlühter
 kloorvesinik* KT KP
 kruuv-võti w
 kuivatusaparaat*
 kuivatusmasin*
 kuivatustöö*
 kujunemisprotsess*
 kujutuskunst*
 kukalpuu w
 kukkurelajas
 kuldkala
 kuldkee
 kuldkaallis*
 kuld kollane*
 kuld nokk
 kuldpruun*
 kuldpuhas*
 kuldsepp
 kuld sõrmus
 kulduur
 kullassepp
 kullarikas
 kullerkupp
 kultsiga
 kultuurkeel*
 kultuurrahvas*
 kuningriik
 kuningvesi* KT
 kunstsõnnik, -uni
 (aga: kunstiteos,
 v. lk. 41)
 kunsttükk
 kunstvärk w
 kurblogu
 kurbkuulus
 kurbmäng
 kurikaval
 kuulnobe*
 kuusikseen w
 kuusikjalg w
 kuuskast*
 käherpää
 kärnkonn
 kärssnina
 käsijoonistus*
 käsikamber w

käskiri (= руко-
 пись, aga käekiri
 — почеркъ)
 käsilauad w
 käsinui w
 käsiraha
 käsitark*
 käsivars
 käskjalg
 käskkõne
 köispulk w
 köisredel
 kõhträäkija,* -rääki-
 mine*
 kõlgaspää w
 kõnelemisvõime*
 kõrbhein w
 kõrblovi*
 kõrg hüpe*
 kõrglend*
 kõrglennukas*
 kõrgsündinud*
 kõverjalg
 kõverjoon M
 kõõrsilm
 kübarpää w
 külimees w
 külimees w
 külmetes w
 külmenemispunkt KP
 künnaplihas* A
 künnispuu w
 küsimusleht*
 küsimusmärk*
 küünalsirge*
 küünalvalgustus*
 küünarlihas* A
 küünarluu* A
 küünarpuu
 küünarvars* A
 küürselg w
 küüthobu w
L.
 laapissinine*
 laensõna*
 lagilamp*
 lagipää (r)
 lahk heli
 lahkjoon
 lahkpuie
 lahtaldrik (Saaremaa)
 laihabe w
 laipää w
 laiuss
 laimkiri*
 laiskelajas

laiskvorst
 lamamishaav* A
 lammaspilv*
 lammasrumal*
 lampjalg A
 lampvalgustus*
 landraat w
 lattraud w
 laudkond w.
 laudlamp *
 laudlina (r)
 laudtelefon*
 lehmlööbis w (alt väl-
 japoole käändud jal-
 gadega)
 lehtkuld* KP
 lehtkülg* (?)
 lehtmets
 lehtpuu
 lehtputukas w
 lehtpõrnikas w
 lehttäi w
 leibkond w
 leilsaun*
 leinkask*
 leinmarss*
 leinpaju*
 leinriie*
 leinsaatkond*
 lendmasin*
 lepiklind w
 lepikseen w
 lepituskohus w
 lepituskommisjon*
 leppriul*
 leskkogudus
 leskmees
 lesknaine
 lestjalg (r)
 lettuss A
 lühumistaud*
 lüggasv
 liignimi
 liikumisvabadus*
 liitjatk* A
 liitplaaster*
 liitriigid*
 liitsõna
 litumisviis*
 liivkollane*
 liivosi w
 liivsuhkur w
 liikapsas w
 linavalge (r)
 lindvaba*
 lünnkultuur (?)

linoleumvaip*
 lohkkumerklaas* A
 lollpää
 lontkõrv w
 lontsaba w
 loodusteadus*
 loomistöö*
 loomisivõime*
 loorberparg*
 lootusrikas
 loputusvesi*
 lubivalge*
 lugulaul
 luh(v)taken, -laev w
 luikvalge (r)
 lumilill w
 lumikõrgused (?)
 lumimees*
 lumimemm*
 lumipall*
 lumivalge (r)
 lunastusraha
 lustmäng
 luulemagus*
 luuletuskogu*
 luuletusvõime*
 lähenemispüüded*
 lähiskülg M
 lähisnurk M
 längruut M
 längruutsüsteem* KP
 lööksõna
 lõngliha
 lõppakkord*
 lõpparve*
 lõppeffekt*
 lõpphäälik*(Grenzst.
 sõn.)
 lõppkõne*
 lõpplaul*
 lõppmärkus*
 lõppotsus*
 lõpppidustused*
 lõppsõna*
 lõpptöö*
 lõppvokaal*
 lõuendpuri*
 lõuendvalge*
 lõughabe*
 lõughammast*
 lõõtspill (?)
 lükandkiiker w
 lükandlaud w
 lükanduks w
 lükkvärav w
 lüsvars

M.

maakaru
 maasikpunane*
 magadistuba w
 mahnlaäre* A
 maiusroog
 majakond w
 majandusteadus*
 majandusühisus*
 marasnahk* A
 mardushoop w
 maripuu
 marmorkahvatu*
 marmortahvel*
 masintööstus*
 masintöö (?)
 meeskond w
 meeskoor*
 meeskooliõpetaja
 merifauna*
 merifloora*
 merihein w
 merilind (r)
 merimees (r)
 meriliiv w
 meripaas w
 meripääsuke*
 meriroheline*
 meriröövel*
 merisiga*
 merisinine*
 merisport*
 merisõda*
 merisügav*
 mesikäpp
 mesileib
 mesilill w
 mesilind w
 mesimagus
 mesimokk
 mesipuu
 messingkastrul*
 messingkollane*
 metallkuul*
 metshani
 metsnimene
 metsloom
 metsmaasik
 metspart
 metsrahvas
 metsõun
 miinpaat*
 mineraalsool
 mineraalvesi
 mokkhabe*
 molekularskus KT

mollpili
 mootorpaat*
 morfiumkihvitus*
 mугanemisvõime*
 muhenemisprotsess*
 muinasaeg
   muinasgreeklane
   muinaslugu
   muinasmälestus
   muinasteadus
 muldmadu (= vihma-
   uss) w
 murdarv
   murdhirred w
   murdlaiane
 muukraud
 mägikond w
   mägilind*
   mägirebane w
 mälestusraamat w
   mälestussammas
 männikseen w
 märkkiri*
   märkkõne*
   märklaud w
   märklõng w
   märkpulk w
   märktint w
 mätasmaa w
 mõtekriips (?) w
 mõõtanalüüs* KT
 mõõtklaas* A
   mõõtlaud w
   mõõtpulk w
 müürlatid w
   müürpääsuke w
   müürsepp w
   müürissepp w

N.

naaberküla, -rahvas*
   -riik*
   -uulits*
 naaskelterav*
 naeltoos w
 naerlihas* A
 naerismaa w
 nahkhiir
   nahkkõide
   nahkpilv w
   nahktangid w
   nahkvöö
 naisarst
   naisliikumine

naisselts
 naisõiguslane*
 naisüliõpilane
 narmasaine* A
   narmasnahk w
 nelinurk
   nelinurklihas* A
   nelivürst w
 niitpeen*
 nikertöö w
 nikkelteemasin*
 nimikiri*
   nimisõna
   nokkloom w
   nokknina w
 nominatiivühendus*
 noolnobe*
   noolotse*
   noolpuu w
 nooreestlane
   noormees
   noorisand
   noorsugu
 noorenemisabinõu*
   normaalaeg
   normaalolud
   näpitsprill
   näpitstangid A
 nõorraamat*
   nõörsirge*
 nõöpauk
   nõöpnõel
 nõelsepp w
   nõelterav*
   nõeltoos
 nõguselg* A
 nühkruul w
 nüüdisaeg*

O.

obligatsioonlaen*
 ohverduspaik*
 okaspuu
   okastraat
 omadussõna
 ookerpunane*
 ooperklaas*
 orashein w
 oskussõna
 otslaud w
   otstarve

P.

paabstkont w
 paararv

paarisnurk M
 paastrepp*
   paaspõrand*
 paberkrae*
   paberlatern*
   paberpesu*
   paberraha w
   pabervalge*
 pahempoolne
   pahemik (lk. 39)
 pakkpoord
 paksmagu
 palisanderkirjutuslaud*
 paljastuskiri*
   palkkatus w
   pandpüss w
   panklaen*
   pannalvõõ w
   pannkook
 pantkinnas w
   pantlaen*
   pantvang
   pantvõlg*
 pappkarp*
 paraadisamaalsus*
   paraadmarss*
   paraadtrepp*
   paraaduks*
 parandustöö*
 parempoolne
   paremik*, -klane*
   (lk. 39)
 parkmeister w
   parknahk w
   parkollus KT
   parksepp w
 parvkond w
   parvsild
 pastellpilt*
 peegelaken*
   peegelklaas KP
   peegelpilt*
   peegelsile*
   peegeltasane, -tüün*
   peegelvaikne*
 petrooleumvalgustus*
 pidumets w
 pigimust
 piimhein w
   piimvalge*
 piirkond
   piirmaa*
   piirrahvas*
 pikkjalg
   pikkpää A
   pikkruut M

pikksilm
 pilbaskatus
 piltilus
 piltkiri*
 piltpostkaart
 piltpostkaartkogu*
 pilvkõrge*
 pindlaud w
 pingutuskramp* A
 pinselhabe*
 piparkook
 piparmõru*
 pisarnäere* A
 pisarsilmil
 pisielukas
 pisitilluke
 pitskrae
 plankaed
 pleekaed w
 plekissepp (r)
 plekkatus
 plekksepp
 pliatsijoonistus*
 ploomkapsas w
 poeglaps
 polaarmaad
 poolaasta
 poolametlik
 poolkuu
 poomvill w
 posthobu
 postkaart
 postkast
 postkoda
 postkontor
 postmark
 postpaber
 postsaadetlus*
 potissepp
 pottahi
 pottsepp
 prahtlaev w
 prahtvanker w
 prantssai
 Prantsusmaa
 pressraud
 priinimi
 prillmadu
 pritskann w
 programmkõne*
 programmiuusika*
 prongs-, v. brongs-
 protestkoosolek*
 proteststreik*
 protsentarv*
 -maär*

pruutkirst w
 pruutkleit w
 pruutneitsi w
 pruutpärj
 pruuttüdruk w
 pudelõlut*
 puderpää w
 puhaskasu
 puhastustuli
 puhastustöö*
 puhkpill
 puhkpillorkester*
 puhtkasu (?)
 puhtteadus (?)
 puhtteaduslik (?)
 pungsilim w
 purilaev*
 purtskaev
 purkaev w
 pussnuga
 puupaljas
 päevkond*
 päevselge*
 pärlhall*
 pärlmutternööp*
 pärlmuttervalge*
 päakond w
 päälisnahk w
 päälisriie
 päialpoiss
 pöörhaak w
 pöörlahas* A
 pööratas w
 põhiarv*
 põhilaud w
 põhituul (r)
 põhivaade*
 põhivärv*
 põhjuskiri
 põhjusemõte
 põhjusnumber
 põikpuu
 põikpää
 põikuulits
 põldhiir
 põldhumalad w
 põldkana w
 põldkuusk w
 põldmaasik w
 põldmari
 põldputk w
 põldpüü
 põletispuud w
 põletusohver
 põrgupalav*
 põskhabe w

põskhammas*
 põsklihas* A
 põõsasaid w
 püstaid w
 püstjoon
 püstloodis
 pütipiim w

R.

raamatkauplus (?)
 raamatkoi (?)
 raamkatus w
 rabanduslõök w
 rahustustöö*
 rahvusvaheline
 rahvusküsimus*
 raiekivi w
 raiepakk w
 randharakas w
 randjärv w
 rantking w
 raotishaamer w
 raskloetav* (v. lk. 40)
 raskseeditav*
 raskseletatav*
 rasksport*
 rasksuurtükivägi*
 raskvarustus*
 rasvküünal*
 rasvsaapad*
 rasvtüün* (Soom.)
 ratasader w
 ratasjuust
 ratsakael w
 rataslukk w
 ratassepp
 ratasvokk w
 raudahi
 raudkang
 raudkivi
 raudkübar
 raudkülm (r)
 raudmärk w
 raudnõges w
 raudpää
 reaalelu
 reaalkool
 reaalolud
 reaaliitika
 riiekingad (?)
 riiekoide (?)
 riivraud w
 rindhääli*
 rindkond w
 rindlaps w

rindluu w
 rindpael w
 rindpakk w
 rindtoon*
 rindvits w
 ringjoon
 ringkiri
 ringkond
 ripandlukk*
 rippvõrk
 risshammast w
 ristliu
 risttee
 risttuli
 ritsinusõli w
 rohepadrik*
 rohevoode*
 rohmustöö w
 rohtaid w
 rohtlaan
 rohtroheline*
 roogkepp*
 roopnelinurk M
 roovlatid w
 roovpalk w
 rosinsai*
 rotatsioonmasin*
 rubiinpunane*
 rullõng, -niit (r)
 rullraamat
 rulltubakas
 rummraamatud w
 ruutsüld
 rahnkirju*
 rändtäht
 rändlinnud*
 räästashirred w
 räästapääsuke w
 rõngasahel
 rõngaskael w
 rõngaskaelhobu w
 rõngasmadu w
 rõõvelajas
 rõõvlaev
 rõõvmajapidamine
 rõõvmõrtsukas
 rüütelkond
 rüütelpoiss w

S.

saalkond w
 saatusvägi w
 sabakuub
 sabatäht*
 sadakond w

safiirsinine*
 safransai*
 saladusrikas
 salpeeterhapu* KT
 salpeetrishapu* (?) KT
 sametmantel*
 sametpehme*
 sammalpehme*
 sammalroheline*
 sammasjuur w
 sammaspool
 sanglepp
 sappmõru*
 sapproheline*
 sarvloom
 sarvnahk
 saunpalav*
 saviastja
 sokolaadkook*
 seemevili w
 seenloom* A
 seinkell*
 seletuskiri*
 seletuskõne*
 selgputu w
 selgroog
 sihverplatt
 siidratik*
 siidsukk*
 siidvõõ*
 siirupmagus*
 silmnägu
 silpkiri*
 siluettjoonistus*
 siluettkuju*
 sinilained*
 sinilill
 sinisilm
 sinitaevast*
 sirgjoon*
 sirglihas* A
 sinterpuur w
 siseminister*, -ministe-
 rium*
 sisikond
 sitikmust
 sitskleit*
 smaragdjuveel*
 smaragdroheline*
 soolhape* KT
 soolvesi
 soomuslaev
 soomuskate, -kord
 soomusriie
 soovituskiri
 soovkõne

soovlause*
 spektraalanalüüs
 spetsiaalart
 sportmees*
 sportkostüüm*
 sportülikond*
 steariinküünal*
 stepphobu*
 stepprohi*
 striihiinkihvtitus*
 sugarohi w
 suguloom
 sugulusvahekord*
 suhkurmagus*
 sukking w
 sulatusahi
 sulgjoonistus*
 sulgerge*
 sulgpehme*
 sulgpilv*
 sundkabi w
 sundmõte* A
 supelvõõras
 supelusasutus
 supeluslinn
 supelusevõõras
 surmkindel*
 suurkapital
 suurlinn
 suur(maa)ilm
 suurmaaomanik
 suurmees*
 suurmeri
 suurpõlluharija
 suurrahvas
 suurriik
 suurteos*
 suurtöö*
 suurtükk
 suurvürst
 suvikübar*
 suvilind*
 suvipalitu*
 säärinoot w
 säärloo*
 sõdamees w
 sõellusik w
 sõeltäht
 sõeluss
 sõelõre*
 sõimkiri*
 sõlputu
 sõlmpunkt* A
 sõmermuld
 sõnnisvärss w
 sõrgloom

sõrgrohi w
 sõrnkübar
 sõsarkeel*
 sõsterlimonaad*
 südamaa
 südaöö
 sügislind*
 sügispalitu*
 sügistorm*
 sügisöö*
 sünnitusvalud*
 süsijoonistus*
 süsimust
 süüdistusakt*
 süüdistuskõne*

T.

taakelvärk w
 tabalukk w
 taevaskõrge*
 taevassinine*
 tagamaa
 tagamõte
 tsgatipp
 taigliha w
 taimmürk* A
 taluaspehme*
 talimüts
 talipalitu
 tallermaa
 talv-, v. tali-
 tammpuhvet*
 tampmasin*
 tampnui w
 tarvitusaine*
 teaduskond w
 teadusmees w
 teaduspärane*
 teaterpublikum (?)
 teekond
 teemantkõva*
 teenistusvalmis
 tegevusrikas
 tegevuspiirkond*
 tegujõud
 tegumood
 tegusõna
 teguvõimus (?) (õi-
 gem, teovõimus)
 teiskordne*
 teispoolne*
 teisväärne*
 telegrammstül*
 telefonühendus*
 teotuskiri

terashall
 teraslõige*
 terassulg
 Teravmägede Saar
 teravnägija
 tervishoid
 tervituskõne
 tigukarp
 tiibadjutant
 tiibklaver
 tikksaag w
 tinahall
 tinakuul
 tinaraske
 tingmees w
 tintjoonistus*
 tinkkala*
 tintmust*
 tislerpink w
 toetusraha
 tohlsarv w
 toimkond*
 toitauk* A
 tolmuviiv*
 tontkahvatu*
 toomkirik
 toompapp
 toompuu
 toopkann w
 toopõlut w
 topaaskollane*
 toppel(t)number
 tornkübar w
 traataid
 traatvõre
 triialpink w
 triikraud
 triikpuu w
 triikvakk w
 triiphoone
 triumfkaik*
 trükktoode* (?)
 tsementpõrand*
 tubakond w
 tuhkhall r
 tuhkkott w
 tuhklumi*
 tuhkpuu w
 tuhksuhkur w
 tuhthoone (ka: tuhk-
 hoone) w
 tuiksoon
 tuiskliiv
 tuisklumi
 tuletuslõpp*
 tuletusviis*

tulihein w
 tulikannus w
 tulikum
 tuliilil w
 tulimaa w
 tulimadu w
 tulimurd w
 tulimägi*
 tulinõges w
 tulipaas w
 tulipää
 tulipunane
 tuliraud w
 tuliuus
 tulivihane
 tundkell w
 tundsammass w
 tunniskiri
 tunnismees
 tunnismärk
 tupphein w
 tuulnobe*
 tuulipoiss w
 tuulispask
 tuulpidu w
 tuulpää* (?)
 tuulveski*
 tuvisinine*
 tähtaeg
 tähtpäev
 tähtraamat
 tähttorn w
 täiskuu
 täisnurk
 täisvinkel
 tärkliiskliister KP
 tööstusmaa*
 tõldsepp w
 tõllassepp
 tõmbpasun
 tõmbsoon
 tõngermaa
 tõrgeskael w
 tõrvmust*
 tõsiisamaalane*
 tõsikarsklane*
 tõsikirjanik*
 tõsikristlane*
 tõsiluuletaja*
 tõsivenelane
 tõstmasin*
 tõugloom w
 tõusmeri
 tõusvesi
 tündersepp w
 türkiissinine*

tütariaps
tüürbord

U.

udusulg
uduvalge*
uhtmaa G
uhtrand
uhtvesi
umbarvamine
umbkott
umbkäik
umbsool A
umbuulits*
uuendustöö*
ummisjalu
ummisking
unikott w
unimüts
uniõun w
universaalabinõu
univormkuub
uputusvesi w
usalduskiri w
usaldusmees w
usaldusrikas
uskfond w
uulitspoiss* (?)
uulitsraudtee*
uurimis-ala*
uurimistekond*
uusromantism

V.

vaarmari
vaatõlut*
vabariik
vabadusvõitlus*
vabanduskiri*
vabastussõda*
vabriklinn*
vabriktoode*
vabriktoöstus*
vaevrikas
vaesustõbi w
vaheldusrikas
vahetuseksemplaar
vahtkond w
vahvelkook
valdkond w
valgained*
valgustusaine*
valgustusgaas KP
valgustusmaterjaal*
valgustustöö*
valitsuskond w

valmistustööd*
vanaema, -isa, -mees,
-moor, -soomlane,
-sõna.

vananemistähtsus*
varesmari w
varesputked w
varespuud w
variioonistus*
varvasjalg w
vasemik* (v. lk. 39)
vaskkatel
vaskkollane*
vasklõige*
vaskraha
vasksepp
vastutussumma*
vastuskiri*
vedelvorst
vedukulud (?) w
vedutuul (?) w
veerpoolitsed w
veinkomvekk*
veksellaen*
vekselvõlg*
vemmalvärs
venestamispoliitika*
verbaaltüvi*
verihein w
verikuusk w
verileib (r)
verilepp w
verimaraskil w
verimänd w
veripunane
veripulm*
verisaun*
verisugulus*
veritöö
verivorst (r)
vesiajuliiv, -ajumaa w
vesihall
vesiheini w
vesihäär w
vesikuningas w
vesilind (r)
vesimärg (r)
vesimärk*
vesinahk A
vesipaber w
vesipää
vesipõrnik w
vesiremmelgas w
vesirenn (r)
vesiräästas w
vesisaapad*

vegisammal w
vegiselge*
vegisport*
vegisvedel*
vesivärv w
vesivärvpilt*
vesivõsu w
vibupüss
vihmkasukas*
vihmuss w
viinleotis* A
viipspuu w
viisnurk M
vikerkaar
vikerkaarikirju*
vikerpuur
vildakruut M
villhein w
villnõges w
villpehme*
villkapp
viltkübar
vipplatt w
vippmeel w (kaval-
meel)
vippõna w (kahe-
mõttel. s.)
visklabidas
viskoda
vitskartsas w
vitsõormus w
vokaaltüvi*
volikond w
volituskiri
volitusmees
vooglaine w
vurrkann (r)
vurrpall w
vætisaine
vætismuld
vägijook
vägikaigas
vägimees
vägipulk
vägitükk
vägivald
väik* (?) *pro* väike-
(väiklinn, väikrah-
vas, väiktööstus), v.
lk. 40
välis(maa)ilm*
välisminister*
välispoliitika*
välituli w
väljendusvahend*
välknobe*

väntorel
 värknuga w
   värkraud v
   värktuba w
 värvoonistus*
 värvollus KT
 väänkael w
 väänkasv
 väärjumal
 väärkäsitlus*
 väärnimi
 väärtajad
 väärtpaber
 väävelhape* (?) KT
 väävelhapu* KP
 väävelmetall* KP
 väävlishapu* (?) KT
 võhkhammas w
 võileib
 võimkond w
 võitlemisviis*
 võitlusvalmis*
 võrdluskoht*
 võrkhoone w
   võrknahk A
 võõrasema, -isa, -laps,
   -tütär
 võõraine* (v. lk. 40)
 võõrema*
 võõrisa*
 võõrollus*
 võõrrahvas*
 võõrsõna*
 võõrtütär

vürtsaine*
 vürtspood

Ä.

ähvarduskiri
 äkkviha*
 äratuslaul
 äratustöö
 ässituskõne
 äärisnõör w
 äärjoon*
 äärmärkus*

Ö.

ööлинд, -töö

Õ.

õhkkeha w (= atmos-
 feer)
 õhkkerge*
 õhkkond*
 õhklaev*
 õhkloss*
 õhkpüss*
 õhksõit*
 õhutustöö
 õigjoon*
 õigtee*
 õiguskind w
 õigusteadus*
 õiskasv
 õisvesi w
 õlgkatus (r)

õlgkollane*
 õlgkübar (r)
 õlilamp*
 õlivärvpilt*
 õmblusmamsel w
 õmblusmasin
 õmblusõel
 õmblusplaaster
 õnnistuskõne*
 õnnistussõnad*
 õpetusmeetod*
 õpetuslause w
 õõnestee
 õõnpuu
 õõstee*
 õõstoru* A

Ü

ühistegevus
 ühistöö
 ühtlasharuline M
 üksikasi
 ülemkoda
   ülempreester
   ülemõpetaja
 üleüldisnimilik
 üleüldiskasulik
 ülistuslaul
 üm(m)arjoon*
 ütlemisviis*
 üürkorter*
   üürklaver*
   üürmööbel*
   üürüikond*

Mõned täiendused sõnastikule.

Ahelkoer, -vang, brongspruun, eeterpeen, kaapkübar, kettkoer, kindluslinn, kole-elukas, kõvertee, külgnurk, -sein, -tuba, lahutus-teadus, leekpunane, leilsaun, lendleht, -madu, me'sterteos, -töö, määraeg, -raha, naabermaa, -rahvas, -riik, -uulits, nurkkamber, -tuba, promenaadülikond, Rembrandt -kübar, Stuart -krae, sõprusside, -vahekord, teenerkond, tsilinderkübar, tüvivägi, -võõras, ärkeltuba, ümbrusjoon, -kond.

Trükivead.

			trükitud :	peab olema :
lk.	5 rida	3 ülevalt	traatvõrk	traatvõre
"	6 "	13 "	korrvöö	korrvöö
"	6 "	1 alt	see pärast	seepärast
"	7 "	3 "	katsvatt	kaltsvatt
"	8 "	7 "	hieroglüüfkiri	hieroglüüfkiri
"	15 "	7 ülevalt	seadusmees	teadusmees
"	23 "	20 "	vahetuseksplar	vahetuseksplar
"	28 "	22 "	vii	nii
"	31 "	6 "	nähtuste	näituste
"	34 "	3 "	koduse-	koduse
"	36 "	16 alt	deklineerib	deklineerub
"	39 "	3 ülevalt	1)	3)
"	39 "	6 "	2)	1)
"	39 "	9 "	3)	2)
"	39 "	3 alt	keele	keeles
"	40 "	1 ülevalt	kõrglind	kõrglend
"	40 "	8 "	lühine	lühike

80

Ar 914
Aavik

Hind 30 kop.